

KAZINGZY FERENCZ EMLÉKNAPJA.

Üljünk évszázados ünnepet!

Vissza egy pár embernnyommal, hogy lássunk egy szép szivárványt a lefolyt idők elröppenő felhőiben. —

Ki áll ott, egy — ősei nyelvét megvetni s fedelni kezdő — zsibbadásba merült nép között? . . .

Arcán fájdalom, homloka körül bánat szövéténeke világít; de szemeiben bátorság és szent lelkesedés tüze lángol. — Más nyelven, új nyelven, s mégis ősei szép nyelvén szólal meg, melly elandaltítja a szívet, megreszketteti a lelket, fölleveníti és tetterre buzdítja a megzsibbadott erőket.

Nem gondol az üldözéssel és töviskoszorúval, melly reá vár.

Nem gondol a kétkedéssel, mellyet az elálmélkodott nép hozzá intéz: vajjon mi leszen ebből? . . .

Nem gondol a gunynyal, az írástudók csufolásával, melly őt legkimélőbb esetben is eszeveszettnek kiáltja. — Ki ez a vízfolyam ellen révpartra uszni akaró férfiú? . . .

Szép nyelvünk s irodalmunk pályatörő bajnoka ez; ki — néhány társaival — előállván, fölemelé az ő szavát, és szóla a néphez tisztán, igazán, kedvesen, bátran.

S mi adá ő nékie e nagy bátorságot? —

A kettős tüzes nyelv, az isteni erőnek és ihletnek e magasztos nyilatkozványa.

A kettős tüzes nyelv, e kettős és egymástól elválhatlan jelképe a hűségnek és reménynek.

A hűség hazája — és azon kedves ősi nyelv iránt, melly edesebben zeng, mint az Aeolhárfa az éjfél óráiban, edesebben mint Memnon szobor a hajnal biborán, s hatalmasabban mint a harczi tárogató.

A remény, hogy egy illy hang nem halhat el mint a hattyu lezengett dala; nem szabad meghalnia: de világra szólónak kell lennie annak.

És e kettős tüzes nyelv erejétől föllekesedett férfiú, lankadatlanul tört a röges és tövises pályán előre és mindig előre. . . .

És bár a teher alatt roskadozott; s bár a nagy küzdelem után kiérdemlett koszoru olly igen égeté is hálántékait; s bár az eredmény élete nyugalmaiba kerüle: mégis így szóla véreihöz, s ekkép buzdítá azokat: „a haza éljen! . . . s veszszek el én bár, a haza fénye örök!” . . .

És a nép, örömetst vevé e beszédet; megnyilt szíve annak hallatára; föltárult lelke előtt a multnak dicsősége, a jelennek törpesége, s a jövőnek ragyogó álma; és nagy megindulása közben, szeméből a szemrehányás égető könye után, az öröme meleg gyémánteseppjei hullának; és miután kikokogta magát, beszélt az édes haza nyelvén, és olly felette igen jól esett az lelkének. —

Eljöttek azután a küzdelemnek napjai. A bajnok, martyri önfeláldozással hunyt el. Így tértek hozzá egyenként és egymásután a későbbi idők irodalmi felkentjei is. Nyomor, szükség, szegénység volt osztályrészők; ebből font koszorut a sors küzdelmeikért. — De a miért küzdöttek, az fenmaradt Legdrágább kincsünk, a nyelv, él; és — mivel gyökere, annyi nemes szívvérrel öntöztették meg — erőteljes növekedésnek, és gazdag virulásnak kezd indulni.

Legdrágább kincsünk, a nyelv, él . . . és élni fog!

Üljünk azért évszázados ünnepet, az uttörő bajnok születésének évszázados ünnepét! . . .

És ti kicsinyhitűek! . . . bátorodjatok! —

Mint eddig zengett, úgy ezután is fog zengeni nyelvünk, halmokon és völgyeken, — örök időkig!

KAZINCZY FERENCZ RÖVID ÉLETRAJZA.

(SZÜL. 1759., MEGH. 1831.)

Azon férfiut, kinek emlékezetét most az Akademia s ennek példájára az egész nemzet ünnepli, úgy tiszteljük, mint a magyar nyelv és nemzetiség ujjá teremtőjét, az ujabbkori irodalom atyját, s azon író, kinek vas akarata s küzdelemteljes munkálkodása az utána következett irodalmi munkásoknak, a nemzeti művelődés terjesztőinek, megegyengette az utat. El kell ismernünk, hogy Kazinczy Ferencz Magyarországon az európai polgári-sodás zászlótartója, a szó legszebb értelmében civilisator, még pedig nemzeti s azért természetesen alapon indult civilisator vala. Illy hatás, illy érdemek megkívánják a halás visszaemlékezést az utódoktól, kiknek, bár még távol állanak a vég céltól, lehetlen szent öröme nem gerjedniök, látva Árpádnak (a költő szavai daczára) „sem meg nem fogyott, sem meg nem tört“ népe között a régiek ihletett munkálódásának eddigi biztató szép eredményeit. — Lelkes örömmel hozzuk meg hálánk adóját ez ünnepélyes napon s tesszük le szerény koszorukat mi is az ünnepelt férfi lábaihoz.

Lelki szemeink elé állítjuk őt s életküzdelmét s végig pillantunk a pályán, mellyet a nagy ember hazája boldogítására önként választott, s mellyet kín és fájdalmak között, de dicsően futott be.

Tisztább felfogásunk Kazinczy működéséről, irodalmi érdemeiről s hivebb, pontosabb, kimerítő adataink életének viszontagságos szakairól tulajdonképen csak ezután lesznek. Olvasóink tudják, hogy évtizedek kutatásainak eredményeit, Toldy Ferencz, Kazinczy Gábor s más lelkesek fáradozásainak gyümölcseit, e napokban veendő a nemzet azon terjedelmes művekben, mellyeket e férfiura vonatkozólag az Akademia fog kibocsátani. Biztos kilátásaink vannak, hogy az eddig létező adatok hiányai teljesen ki fognak egészítettetni s mi Kazinczyról, életéről s érdemeiről hű és igaz képet csak ezután, a „Kazinczy Ferencz és kora“ című munka s magának Kazinczy Ferencznek végre teljesen kiadandó összes műveinek megjelenése után fogunk birhatni.

Fogadják azért t. olvasóink addig is, míg alkalmuk nyilik e kimerítő rajzokban gyönyörködhetni, szokott érdekléssel ez összeállított rövid adatokat, mellyeknek azon érdemek mégis van, hogy az eddig létező legjobb forrásokból — mellyek között Hunfalvy Pál egy dolgozata elől áll — vannak meritve. Adjuk először e szoros élettrajzi adatokat s alább érdemeinek méltánylataul Kölcey Ferencz szép és lelkes emlékbeszédét.

* * *

KAZINCZY FERENCZ 1759-ben október 27-én született Biharmegyében Ér-Semlyénben. (Igy is írják: Ér-Semjén. E helység most Észak-Biharmegyében, a diószegi járásban fekszik s 1250 ref., 112 r. kath., 64 gör. kath. s 85 izraelita lakost számlál.) Itt lakott nagyatyja s ennek házában látta először a napvilágot azon gyermek, kire most egy század mulva büszkeséggel pillant vissza egy egész nemzet. Atyja Kazinczy József volt s Abaujban Alsó-Regmecen lakott; anyja az Ér-Semlyénben lakó Bossányi Ferencz leánya volt. Itt e faluban, a nagyatyai háznál nevedett a gyermek 8 éves koráig; itt kezdett tanulni a helybeli tanítótól és lelkésztől, kinek könyvei közt lelte már akkor gyönyörűségét.

1767-ben atyja kívánatára a gyermek az atyai házhoz tért vissza Regmecenre, hol Dénes öcsésével s egy anyai rokonával egy Késmárkról szerzett német deák vezérlete alatt egy évig tanulta többi között a német nyelvet. Ekkor a német és magyar Biblia egyes részeinek olvasásában találta leginkább kedvét, s atyja bizalmas családi beszélgetései után némi nevezeteseb eseményeket fel is szeretett jegyezgetni. Atyja nagy örömmel mondá ilyenkor az aggódó anyának: „hogy fiukból generalis ugyan nem lesz, de igen könyv-író.“ — Az 1768-ik évet ugyanazon tanítóval a Szepességen, Késmárkon töltötték a fiuk, s itt különösen a német nyelv volt tanulmányuk tárgya. Itt szerette meg lelke a zenét s képeket is, itt merült el a Tátra csucsainak nézésébe, s szemei bepillantának a természet és művészet örök szépségeibe. — 1769-ki őszszel Sárospatakra küldetett a három fiu iskolába. Egy évvel később II. József császárt erre vezette körutja, s a kis Ferencz is azon kitüntetésben részesült, hogy az alispán engedelméből ebéd közben tányért nyújthatott a császárnak, ki itt is a legnagyobb egyszerűséget tanusítá viseletében. — A syntaxisi, poetikai s rhetorikai osztályokat nagy szorgalommal végezte itt Ferencz, s a latin költők és szónokok műveit lelkesedéssel olvasgatá a Bodrog partjain.

A tudományos művelődés s az iskolák szervezete még akkor igen gyenge lábón állott Patakon. A tanárok rendszer nélkül és önkényes kénye-

lemmel bajlódtak tantárgyaikkal; minden tanítvány önmagára, önszorgalmára, saját nemtőjére volt szoritkozva. Kazinczy is, a lánglelkű gyermek, ki már 1772-ben, 13 éves korában, midőn atyja egy kis utazást tett vele Pestre, czélul tüze magának, mint később írta: „előre törekedni s érdemlenni a nagyok figyelmét, — Kazinczy folyvást hordá ki a könyvtárból, minden rendszer nélkül a könyveket; hol költőket, hol építészeti munkákat, olvasott, irt és rajzolt, de utbaigazítás nélkül; tanulta utmutatás nélkül, Prayból a hazai történetet s mester nélkül a görög nyelvet. Bécsből egy franczia vetődött Patakra s a fiu anyja megengedte, hogy magánál tartsa s tőle francziául tanuljon. Ha egy német almanakot látott, minden jobb darabot kiirt belőle s másolta a rézmetszeteket. Így küzdött a gyermek Kazinczy, tanulmányai tömkelegében, minden irányadó fonal és vezér nélkül.

E vezér hiányát még súlyosabban érzé akkor, midőn 1774-ki márczius 20-án a halál elragadta jó atyját, a még csak 42 éves férfiut; s a 15 éves gyermek, fejlődésének kellő közepében, árvaságra jutott. Pedig atyjának máris voltak némi komoly szándékai a fiu íróvá képezése körül. Igy a többi között már ekkor egyik hő ohajtása volt, fia nevét, mint könyviroót olvasni. Ez ohajtás Erdélyben keletkezett benne, hol azon időben örömet találtak az emberek, még pedig ifjak és öregek, nagyok és kicsinyek, férfiak, asszonyok és leányok, sőt fényt és dicsőséget kerestek abban, ha neveik nyomtatott könyvek homlokaján jelenhettek meg — nem úgy, mint Magyarországon, a hol akkor még csak papok, professorok és doktorok bátor-kodtak e tere lépni. Erdélyben sokszor megtörtént, hogy valamely idegen nyelvű munkát egyegy család gyermekei lefordítottak s ezt azután sajtó alá eresztették a szülők. Ezek példájára akaró Kazinczy József is rávenni fiát, hogy Gellert és Rabener akkori nagyírű német írók munkáiból egyet-mást lefordítson, hogy azután sajtó alá bocsáthassa.

E szándékában meggátlá a halál az atyát s a további intézkedés sulya, a többi gondokkal együtt, az anyára szállott. Ez az atya szándékát teljesíteni akarván, 1775-ben ki is nyomatta Kassán fiának egy új „Kis Tükör“ című munkáját, melly Magyarország földírását tárgyzá; egy év mulva, 1776-ban, egy németből fordított másik munkáját adta még ki, (címe volt: „Az amerikai Podóc és Kazimir kereszttyén vallásra való megtérése“).

1777-ben a fiatal Kazinczy sovágó lelke előtt egészen új, nagyobb világ tárult fel. Atyja testvére, Kazinczy András, Pesten keresztül Bécsbe utazott s magával vitte Ferenczet is. Pesten, az akkor itt egyetlen könyv-árushoz, Weingarhoz tértek be s ennek könyvei között válogattak; Bécsben a Belvedere nevű képtárban a művészet remekei vonzották. De itt kötött szövetséget három jeles honfitársával, Bessenyei-, Báróczy- és Barcsayval is, kik akkor Bécsben a Mária Terézia által felállított magyar nemes test-örség tagjai voltak s tudomány és művészet iránti szeretettől lelkesítve nyelvünk és irodalmunk történetében mármár egy új korszakot kezdenek alapítani. Ugyanazon hazafiu lángtól lelkesültek ők Bécsben, melly a fiatal Kazinczyt, tőlök elválva és függetlenül, már Patakon megragadá. Jól esett tehát a rokon lelkekkel találkozni s egyesült erővel törni azon cél felé, melly akkor már élénken, bár határozatlan alakban lebegett szemek előtt.

Midőn visszatért Patakra, ujult szorgalommal üzte tanulmányait s már ekkor összevásárolott minden könyvet, mellyet az itt ott jelentkező magyar irodalom felmutatott, prózai és verses munkákat egyaránt. A szorgalmas és már akkor némi hírnévre szert tett tanuló több nyilvános elismerésben részesült s azon biztató kitüntetésben, hogy több magas állásu magyar, minő volt gr. Teleki József, gróf utóbb herczeg Pálffy Károly zempléni főispán s gr. Eszterházy Károly egri püspök, buzditó figyelmére méltatá. Végre 1779-ben a 20 éves ifju bucsut vett a pataki iskolától, mellyben 10 évet töltött vala.

Ugyanazon év őszén Kassára ment egy ügyvéd mellé törvénygyakorlatra. Magával vitte jogtudományi kézikönyvét, de magával költőt, festéket és ecseteit is; írói és művészeti szenvedélyeinek áldozta volna itt is ideje legnagyobb részét, azonban melegsziví, tapasztalt művészért Kassán hiában keresett. Nem jól érezte magát az itteni légkörben, a hol akkoriban még könyvárust sem talált. — Az 1781 évet Eperjesen töltötte Kazinczy szintén törvénygyakorlaton a kerületi tábla mellett; itt is betöltetlenül maradt lelkének legszebb vágyai. Végre 1782 sept. 21-én Pesten királyi táblai eskütt (juratus) lön s itt nyílt meg előtte végre egy, vágyainak megfelelőbb új világ. A törvényes dolgokkal ugyan kevesebbet törődött, de annál több alkalma jutott, a külföldi irodalmak jeles termékeivel megismerkedni s nevezeteseb férfiak társaságát élvezni, a mi szellemének kifejlésére legnagyobb befolyással volt.

Végre életpályát kellett választania. Anyja sürgeté Ferenczet, hogy hivatalt válasszon, miután öcsései már ugyis tulszárnyalták, kiknek egyike katonatiszt, másika megyei aljegyző volt. Az abaujmegyei főispán, báró Orczy Lőrincz végre 1784. okt. 13-án teljesíté kívánatát s Abaujmege tiszteltbéli aljegyzőjévé kinevezte. Majd nagyobb előléptetés is várt reá, mit a II. József császár alatti új politikai felosztásnak s intézményeknek köszönhetett. 1785-ben történt, hogy Magyarország megyéi 10 kerületté huzattak össze. A kassai kerület főkörmányozója, commissarius név alatt Szentiványi Ferencz volt. Mivel a német nyelv hivatalossá tétetett s Kazinczy tisztársai közül más azt nem tudta, ő rá hárult a teher, hogy minden léérkőz rendeletet lefordítson, s a megye minden irományát, hogy az alispán is érthesse, magyar és német nyelven készítse el. — Az iskolai ügy is változást szenvedett; a hazában kerületi iskolai igazgatók nevezettek ki. A kassai kerületben gróf Török Lajos lett azzá, kit Kazinczy, atyja gyanánt tisztelt;

ez Kazinczyt ohajtá egyik hivatalnokául. Ez utóbbi elfogadta az ajánlatot, nemcsak mert gr. Töröktől jött, hanem, mert a nevelés ügyét inkább becsülte mint mást. Hiában kínálták meg megyei hivatalokkal Szabolcsban és Abaujban; azokat el nem fogadta.

Uj hivatalát 1787 nov. 11-én foglalta el. Gyakrabban felrándult Bécsbe hivatalos küldetéssel, hol bő alkalma volt az akkori nevezetes államférfiakkal is érintkezni. Itthon is nagy kiterjedésű kerületében, melybe a Szepesség szintugy tartozott, mint a Jászság, sokat járt kelt; Pestre is gyakran betért, mindig a nagy embereket fölkeresvén, kikiről naplóiban és leveleiben olly bőven emlékezik s kiknek megítélésére e művei igen becses adatokat nyujtnak; gróf Széchenyi Ferenczcel, Istvánunk atyjával is akkor voltak gyakori összejövetelei.

Nemsokára vidámabb napok derültek fel az országra. II. József halála után 1790-ben visszakerült a régi jogállapot. A koronát Bécsből Budára hozták s itt a megyék bandériumai őrizték. Az abaujmegyei nemesek között Kazinczy is állott őrt. Ekkor történt az is, hogy gróf Ráday az első magyar színtársulatot alapította; Ráday mellett Kazinczy működött, kinek hogy mennyi előítélettel kellett még akkor küzdenie, tanusítják azon kisbóbi szavai: „Sokan haraggal járnak fel s alá közöttünk (a színházban), hogy a magyar nem született boldognak!“ Illy nézetek voltak akkor még sokan a színművészet lényegéről. — Az új viszonyok visszatértevel változások történtek az iskolai hivatalokban is. Sokan elbocsáttattak azon ígérettel, hogy más hivatalban fogják alkalmazni. Kazinczy nem ohajtott más hivatalt; visszavonult családi birtokára Széphalomra^{*)}, hol 1791-ben építkezni kezdett, itt akarván ezentúl élni magának s tanulmányainak. Azonban barátjai, jóakarói egyre ösztönzék, hogy vállaljon hivatalt s e tárgyban fel is utazott egyszer ismét Bécsbe s midőn 1792-ben I. Ferencz Budán megkoronáztatott, Kazinczy is megjelent itt, még pedig mint hivatalt kérő, külön kihallgatásban a felség előtt. A király legkegyelmesebben fogadta, de a kért hivatalt ekkor már a később elhíresült Hajnóczy Józsefnek szánta. Kazinczy e választással nemcsak teljesen meg volt elégedve, hanem a hivatalviselési vágyakról egészen le is mondott, a mellyek eddig is nem saját lelke sugallatából, hanem leginkább mások ösztönzésére, s a közügy iránti szükségesség érdekeltségéből támadtak benne.

Kazinczy életében új fordulat állott be; az irodalmi munkásság lett most életének fő és minden mást kizáró foglalkozása. Már eddig is számos műve jelent meg, leginkább a külföldi irodalmak egyes remekeinek fordításai. S bár általában véve nagy volt még az országban az érzéketlenség és részvétlenség az illy nemű szellemi működés irányában; de azon buzdító elégtétele Kazinczynek már ekkor is volt, hogy egyes munkáit szorgalmasan olvasgatták, hogy a lelkesebb ifjak és leányok kiiragoták belőlök a szebb helyeket; hogy a hon elsőbb rendű tisztviselői esténként összejöttek (a későbbi koronaőr) gróf Ráday Gedeon házában, itt felolvastatták a könyveket s ezekből lesték, a magyar nyelv kevés idő múlva hova fog emelkedhetni; hogy herczeg Batthyány Lajos levélben fejezte ki neki köszönetét s több illy magasztalásokat ért Kazinczy. — De ő a könyveken kívül folyóiratok útján is szükségesnek tartotta, a közönségre hatni. Így Bárótiival és Bacsnányival egyesülve, hárman kiadták Kassán a „Magyar Muzéumot.“ Később némi irodalmi kérdésekben nem tudván Bacsnányival egyezni, visszavonult a társaságból, s egy maga adta ki „Orpheus“ című havi folyóiratát. E két folyóirat kiszámíthatlan befolyással volt a magyar irodalomra s Kazinczy maga számos prózai és költői műveit közölte benne, mellyek mind a szellem és tudomány terjedését, mind az izlés nemesítését hathatósan mozditák elő.

Irodalmi pályájának ezen komoly kezdete szintolgy fényes, mint üdvös volt, s annál fájdalmasabban hatott az országra annak egy közbejött szomorú esemény általi félbeszakítása. Csak röviden érintve említjük itt azon katasztrófát, mely most életében beállott s szép munkásságát igen hosszú időre megakasztá. 1794 dec. 14-ére menő éjszakán, felsőbb parancsnál fogva, anyja házában Alsó-Regmeczen elfogatott. Dec. 19-én éjjel ért Budára fogolytársával; dec. 29-én kihallgatott. Bizonyos „forradalmi káté“ terjesztése nyomoztatott. A vallatások folytak; 1795. febr. 23-án a királyi tábla elé lőn állítva Kazinczy; majus 8-án felolvasák előtte a halálos ítéletet; majus 16-án helybenhagyta azt a hétszemélyes tábla is. A halálos ítélet azonban a királyi kegyelemlénnél fogva csak két társán hajatott végre, ő és más társai fogságban maradtak, „mig vétkességök elegendő próbái rájuk bizonyulnak.“ Sept. 26-án Kazinczy több társával Budáról Brünnbe vitetett várfogságra. 1796. jan. 6-án Brünn mellett az obrovczi fenyítőházba vitték a foglyokat s 1799. jun. 22-én Kufsteinba, honnan 1800 jun. 30-án a francia sereg közeledte miatt kiindítván, Pozsonyon, Pesten keresztül Munkácsra érkeztek aug. 21. Kazinczy fogságának ideje alatt meg nyerte mind azok bizalmát, kikkel egyenlő sorsban osztozott, mind pedig azokét, kiknek örökös gondja alá került. A sok keserű tapasztalás nem töré meg lelkét, sőt nevelte hitét s emberek iránti szeretetét. Mióta titokban könyveket kapott, olvasott, tanult s a könyvek sorai között rozsdából készített festékekkel írogatott.

Végre 1801-ben jun. 28-án kiszabadult fogságából, a hol 6 és 1/2 évnél többet töltött.

Midőn ismét haza került, nyugalom és boldogság után epedett, a mit csendes családi körben vélt leginkább feltalálhatni. 1804 nov. 11-én gróf Török Lajos idősbik leányát, Zsófiát, vezette oltárhoz, kinél nem volt jobb

^{*) Széphalom, tulajdonképen Bányácska, csekély tót falu Zempléni megyében. nem messze Sátoralja-Ujhelyhez; lakosainak száma most sem több, mint 101 r. kath., 77, g. kath., 5 ref. s 36 izraelita. A Széphalom nevet Kazinczytól bírja. Szerk.}

hitves, valamint nálánál szeretőbb férj sem volt. Házasságán mindnyájan örvendeztek, a kik tisztelték és szerették. Kis János külön költeményben magasztalá ez örvendétes eseményt. Kazinczy több ízben ért atyai örömeiket; lett 3 leánya s 4 fia; az utolsó, Lajos, 1821-ben született, mikor Kazinczy már 62 éves volt.

Irodalmi fáradságtól munkásságáról, mellyet élete ez új szakában kifejtett, alább külön cikkekben szólunk; itt csupán azt említjük, hogy dacára irodalmi számos elfoglaltatásának, politikai és közügyektől s a megyei nyilvános élettől sem vonta magát vissza. 1804-ben Biharmegye a nép-összeíró küldöttségbe nevezte ki. 1809-ben tagja lett Zempléni megye bizottságának, melly a nemesi fölkelést rendezte; s 1810-ben ugyanazon megye őt és gróf Desewffy Józsefet bizta meg az 1809-ben Győr mellett elesett zempléni nemesek számára emléket javasolni, melly létre is jött s most S. A. Ujhelyt ékesíti 1820-ban amegyei levéltár rendezésével bizták meg stb. stb.

1816. nyarán Erdélybe utazott, s ott kitüntetéssel fogadtatott. Ez utjáról írta Kis barátjának: „Szebb három hónapot, ha ide nem számlálom a mit a szerelem ada, soha sem éltem.“ Ugyan e levélben meglepő újságképen írta azt is, hogy: Erdélyben nem talált több nőt egynél, a ki magyarul ne tudott volna s ez az egy is magyarországi volt; a társaság nyelvét ott mindenütt magyarnak találta, míg nálunk a czifrább házaknál mindenütt német volt.

Sietünk bevégezni a rövid életirás adatokat, a mint azokat az eddigi legjobb forrásokból egy hírlapi futólagos átpillantás számára összegyűjthetjük, s itt fájdalommal kell kijelentünk, hogy a sokat hányódott férfiú életének utolsó szaka is csupa borongó fellegekkel volt betakarva. A boldogságot, mellyet a családi kör csendes tűzhelyénél keresett, föl nem találhatta; magán viszonyaira súlyos gondok nehezültek. Lehetett volna ő boldog is, ha rokonai olly nagyon és gyakran nem keserítik. Vagyon állapotjának felbomlása csaknem élete végeig folytonos aggodásban tartá; legközelebb rokonai ellen véget érni nem tudó pert volt kénytelen folytatni nejeének s gyermekeinek öröksége miatt. Hozzájárultak a hazai közviszonyok, mellyekben szintén semmi vigasztaló s lélekemelő nem mutatkozott, s valóban nem lehet csodálni, ha ez összecsoportosult bajok egészen le verték volna Kazinczy lelkének elevenségét. Végre 1829 év elején, tizenkilencz évi perlekedés után Pesten a legfelsőbb törvényszéken az ő javára dönt el a per, mellyet leginkább sógorának szivtelensége huzott ennyire. Ekkor írta Kazinczy ama megható sorokat: „elértem, a mit magaménak néztem, de oda tizenkilencz esztendő; gyermekeim nem vették azt a nevelést, a mit nekik különben adtam volna s én nemcsak nem javíthattam sorsukon, melly megtörtént volna, ha jövedelmeimet vonhatám vala, hanem magamat kénytelen valék adósságokba is verni, s Isten tudja, mint vergődhetem ki azokból. Elöttem az csaknem a legkeservebb, hogy a szeretetre legméltóbb asszonyi lélek, melly valaha az istenség kezéből kijött, lelke elevenségét csaknem egészen elvesztette.“

Peres dolgaiban sokáig kellett Pesten időznie; a per bevégezése után végre haza indult a 70 éves agg Széphalomra, reá váró felesége s gyermekei körébe, s dolgait úgy akará rendezni, hogy — mint önmaga mondá — tudhassa, mint hagyja őket, ha előbb utóbb, s már nemsokára, árván hagyja őket.

Hanyatló életének szaporodó csapásai között elérte Kazinczy élete egyik fő ohajtásának teljesültét, a magyar Tudós Társaság megalakultát. Az ország nádorának meghívására tevékeny résztvett 1828-ban az alaprajz kidolgozásával megbízott első választmány működésében s azon tul szakadatlanul. 1831 tavaszán adá ki utolsó művét, utleírását gőzösön Pannonhalomra. A cholera terjedése haza szolitá Pannonhalomról Széphalomra. Aug. 18-án egy, Kishez Széphalomról küldött levelében leírja a cholera s a zempléni porság véres dulongásait. „Én és az enyéimiek élünk, de milly időkben!“ — mondja többi között, s negyednapra a levél írása után, azaz: aug. 22. 1831. Kazinczy is áldozatja lett az uralkodó ragálynak. Élt 71 évet, 10 hónapot és 25 napot. Benne a nyelv és irodalom ujja teremőjét siratá a nemzet s halála az akkor már új életre ébredező irodalmi körökben a legnagyobb megilletődéssel fogadtatott, mig nemsokára az Akademia teremében soha el nem enyésző érdemeinek olly lánglelkű dicsőítője akadt, minő volt Kölcsey Ferencz.

„Lenyugvék ősz fürteiben — mondá róla néhány hónap múlva halála után Kölcsey Ferencz — a széphalmi lak romjai közt, ugy hunyván el mint századok előtt a nyugati tenger partjain egy más hazának fia — Camoens.*) És gyermekeit idegen kéz fogja ápolni, és sirját szivszorulva kerüli ki a magyar nyelv művész, sorsától rettegven. S bár emlékezete keserű voltát szerencsésb évek hamar feledtetnék el, — hogy a maradék előtt csak dicsősége ragyogjon; kínai pedig megfoghatlanok legyenek!“

Istennek hála, Kölcsey ez utóbbi ohajtása, legalább egy részben, teljesült.

P.

^{*) Camoens, kit Kölcsey itt említ, a portugalok leghíreseb költője, 1517-ben született. Életének egy részét száműzetésben, másik részét hazájában inség és nyomor közt töltötte. „Lusiade“ című nagy hőskölteményén, mellyben hazája s honitársai dicsőségét zengi, 30 évig dolgozott. Szegénysége olly nagy volt, hogy egy indiai száműzetéséből magával hozott rabszolgájának kellett számára éjjelenként koldulnia. Kórházban halt meg 1579-ben Lissabonban, hol a maradék azután fényes emléket emelt nevének. Szerk.}

KAZINCZY FERENCZ

EMLEKEZETE.

Mi hosszú volt a küzdelem!
Eltartott majd egy századig,
Mig végkép győzhetett az eszme,
Mellynek vezére te valál.
Mert halva is küzdél te értte,
Miként Atilla elesett
Vitézinek nagy árnyai . . .
Oh a te szemfedőd is egy
Lengő fehér zászló vala,
A melly körül igézetes
Rajongással csoportosultak
Az ifju szellemharczosok.

Nevedhez annyi, annyi kötve!
Mégérthetetlen értelem!
Mert böles valál-e, ki lemond, vagy
Rajongó, a ki álmodik?
Bíró, ki ítél, s védő atya,
Apostol és rá vértanu
Mind egy személyben! Mennyi vagy!
Gyermek, ki édes anyja hangját
Először érti meg, s anya,
Ki gyermekének hangot ad.
Lehullott égi szikra, mit
Sötét éjjelben a vihar
Enyészetes szárnyára kap;
Majd lángoszlop, melly ott világít
A megválasztott nép előtt.

Két halma van magyar hazánknak,
Két végzetes, megszentelt halma:
Pannonhalom és Széphalom!
Amott Árpád, emitt Kazinczy!
Onnan szerezte vissza egyik
Az ős hazának drága földét,
Az ifju szép had onnan indult
Az összetiprott ős berkekbe
Hadurnak uj oltárt emelni.
Pannonhalom és Széphalom!
Innen Kazinczy lelke indult
Eszméi fényes táborával,
Hogy visszaadja a magyart magának,
Ki annyi küzdés s vész után
Nem látva eszmecsillagot
Erő s lélekben összezsibbadt.
Pannonhalom és Széphalom!
Legyen megáldva e halmoknak,
Föltámadásunk két halmának
Minden parányi porszeme.

Ugy lön. Ugy lön. A vén idő
Egy újabb kornak bölcséjét
Szelid kezekkel ringatá.
Eljött a kor, midőn a hajnalt
A nemzetnek borus egére

Nem vérrel kelle festeni
Nem hozható föl azt egére
Nem más, a szellem napja csak.
S ki eddig kardot forgatott,
Nem ismeré ki a magyar magát;
Megállott a szilaj folyam,
Melly régi medrét elveszíté,
S belé hullván szemét, porond.
Enyészett lassan, tespedett.
Magyar se volt már a magyar,
Beszélni többé nem tudott,
Csak lassan még lélekzeni.
S te megjelentél, nagy vezér,
Hazánk uj alkotója te!
S zászlód nyomában győzelem kelt —
Mehódolt néki — nem a föld —
De a mi többé győzhetetlen:
A lég, a melly magyar dalokkal,
A szív, melly forró vágygyal, és
A fő, a melly eszmékkel telt meg.
Egy uj, egy nemzetélet támadt,
Ifju s örök . . . Oh, hogy neked,
Ki millióknak éltet adtál,
Neked, neked meg kelle halnod!

De a mosolygó ős alak,
A tiszta szellem itt maradt
Maiglan a küzdők előtt,
Kik a megkezdett győzedelmet
Neveddel folytaták tovább.
S most eljövének ünnepedre,
Hogy kincsüket, zsákmányukat
It lábaidnál mind lerakják.
Az eszmék lengő zászlait,
Igét hívő ezrek hitét,
Ezrek forró reményeit,
Ezrek szívét, melly mind magyar,
Melly nemzetet, hazát szeret;
Mert mind te töled származott:
Erő, vágy, sejtelem, tudat,
Mind eszméid virágai;
S mi hervadó fűzér helyett
Ezekkel hódolunk neked,
Atyánk! vezérünk! te neked!

S neked könyörgünk, hogy könyörgj
Mi érettünk mi istenünknek,
A magyarok nagy istenének:
Hogy áldja meg törekvésinket!
Legyen velünk tovább is a hon
Vér nélküli küzdelmiben, hogy:
Mi kard által volt egykoron,
Legyen a szellem által is
Dicső, nagy, s boldog a magyar!

TÓTH KÁLMÁN.

WEINEM.S.C.

ROHN.DEL.

HÓDOLAT KAZINCZY FERENCZ SZELLEMÉNEK.

KAZINCZY FERENCZ ÉRDEMEI.

(KÖLCSEY AKADEMAI EMLÉKBESZÉDE. — TART. 1832. ELEJÉN.)

Mi szép az emberi élet, midőn a mindennapiság parányi köréből kiemelkedik; s magát valami nagy és szent és milliókat érdeklő cél után intézi! mi szép világosító csillagként tűnni fel ezrek előtt; és szabadon, de átmelegült lélekkel választani magának pályát; s azt jó és bal szerencse közt, örökre tiszta, és soha nem hidegülő szenvedelemben futni meg! azonban ez a milly szép, nem egyszermind illy boldogító is. Hányszor nem talál a hévvel ölelő kar borzalmat okozó hideg illetésre! hányszor sülyed el a küzdő, fényvel és veszélyvel teljes pályája közepén, áldás és szánakozás által nem kísérve! sőt hányszor kell magának a fennragogó célnak nyom és remény nélkül leszállnia, midőn az érette vívó, lelke elkeseredésében áll ott, s honának és korának erkölcslenségét átkozza. A sorsnak kedvencei nincsenek, csak eszközei. Kemény részvétlenséggel az egyesek iránt intézi ez az egész menetelét. S így a már elveszettnek látszó magból gyakran hosszú évek után virágoztatja fel a teljes szépségű plántát, nem tartván figyelmére méltónak hogy az, ki a magot a jelenlét pusztaságaiban, egyedül a még akkor kétes reményért hintette el, többé nincs; s cinléktelen sirja felett diszlik a virágbokor, midőn már sem illat sem árnyék nem enyhítheti az égő fájdalmat, minek gyötrelmei közt elhamvadott.

E gondolatok támadának lelkemben a hírvételkor, hogy Kazinczy Ferencz élni megszűnt vala. Képzeteim előmbé állították a nagy férfit, úgy a mint őt legutolszor e társasági körben láthatám. Itt ült ő közöttünk, a hetven évet meghaladott ösz, a több mint félszázados író, egy készüllettel és küzdéssel teljes időszak legrégibb hajnoka; s keblében hordozta borzasztólag szép pályája emlékeztét; s vészek után egy, a nemzet előtt valahára felcsillámló reménytől biztatva, tetteinek önértésében keresett az élet nyomasztó terhe ellen enyhületet, enyhületet a gondok ellen, mik végnapjáig kintózták. Eszköz volt ő is a sors kezében; izzadott ő is azért, a minek gyümölcseit aratni más fogja; félszázadig küzdött a pusztákon, s egy messze pillantás az ígért földébe lőn minden jutalma.

Jól érzem én t. társaság, midőn e tiszteletreméltó kör elhunyt tagjának emlékeztétét megújítom, nem kellene illy elbusító képeket mutatnom fel. Azok közt állok, kiknek szent kötelességek, minden egyebet félreretéven, a haza dicsőségét eszközölni; s felednem kellett volna talán Kazinczyt az embert, a szenvedett; s egyedül a literatort állitnom elő, tiszta nyugalomban: mint művész a márványszobrot, hogy reá koszorukat aggassunk. De az én lelkem minden ideái összeolvadásban vannak egymással, s a szív húrjain rezegnek keresztül. Rokonom és barátom, tanítóm és társam vala; s most midőn szavam az elnyugodott felett fog hangzani: keblemben zárjam-e fájdalmamat? féljek-e, ha kínos érzelmeket rezzenetek fel; s a visszaemlékezés szelid ohajtásai helyett könnyecskéket fakasztok? és bár fakaszthatnék szívből forró vérkönyveket! bár szózatom villámerővel hatná keresztül a hazát, s e nemzetet! melly saját jeleseit századok óta könyezetlen látá sirba szállani; s nem tudá, hogy neki áldozának fel minden szerencsét; maradékaikra nem hagyhatván egyebet, a meg nem ismert, meg nem jutalmazott, sokszor épen eltaposott érdem keserű dicsőségénél.

A végzet akará ezt így! és valóban ritka szép és jó kezdődött és tenyészett valaha, előre ment áldozatok nélkül. Kenyér után indul a sokaság, magános hasznokat vadász, s azt a mi az egésztest érdekli, a mi lelket táplál, nemzeti erőt fejt, s gyümölcsei csak jövőben érnek meg, gyűlöli. Atyáinkat hosszú zsibbadás lankasztá; volt idő, mikor bünyösen feledének mindent, a mi őket a porból, hova hullának, felemelheté vala. Nehány kevésnek mellében támadt a gondolat: a haza veszélyben forgó nyelvét ragadni meg, ezt felvirágoztatni, ezt erőre hozni; s erejével rázni fel az álomba sülyedt népet, hogy lásson és érezzen. De a nép őket nem hallgatá; de a népnek ereje nem volt ő reájok fel, s a jövőbe kipillantani: s így elhagyatva futák meg a pályát, különkődöknek tartattak, s kinevettetének; mert nem akarák követni a bölcseséget, melly egyedül a jelenlét hasznairól gondoskodik. Illy körülmények közt lépett fel, illy körülmények közt küzdött a mi Kazinczy is; nem haszon nélkül a nemzetre, nem nyom nélkül a jövő korra

nézve; de fájdaloml önmagának. Mert koszorui nem enyhíték, hanem égették homlokát; s neve hires voltát élte nyugalomával fizeté. Pedig ő vala, ki fiatalága küszöbén, még csak tizenhat évü gyermek, írónk parányi körében megjelenén, nemes, de tiszteletben kevesektől tartott czélját el nem csüggedő erőben, páratlan állandósággal, szünetlen haladásban követte. Ő vala, ki nemzetének negyven év előtt hirtelen fellobbanó s hirtelen elalvó tüzet olthatatlan hordá kebelében még akkor is, mikor lélekfagyaló vészek környékezék. Ő vala, ki a szerencsét sem nem ígérő, sem nem nyújtó literatori pályára számosakat tüzelt fel; s mozgást és életet öntött a tövises utra, mit sok mások elunatkozva, kétségűl leverte, pusztán hagytanak. Ki nem emlékezik vissza az ő Gessnerére és Bácsmegyeiére? mi maradandó behatást tőn a szép izlésű fiatal író, ki alantmászás és iskolai feszesség helyett könnyű lebegésű fenséggel és csinnal jelene meg, s a valaha tökéletre jutandó magyar prózának első talpkövét alapítá! a kassai magyar Muzem s az ő Orpheusa sebesen eltűnő jelenetek valának ugyan; de az általok hintett mag, évtizedek után, sokat ígérő virágokat vala teremendő.

Azonban miért említem ezt? ő még akkor ifjúsága erejében élt, s polgári fekvése által, a literatorkodást kísérő kedvetlenségektől födezteté. Csuda-e, ha a lánglelkű ember fáradhatlan munkált? ha a közönség részvétlenségét csüggedetlen türte? ha magát feledvén, hazájának szentelé mindenét, és a sivatag jelenben csak a virágzó jövőt szemlélte? de jött az időpont, egyike azoknak, miket a sors lesújtó villámokint rejteget felhőiben, hogy váratlan rohanással ödököljenek; és ime ő tettei s hatása munkás köréből lánczok közé jut; és szabadságát s élte minden reményeit hetedfél hosszú évig siratja. Hány nem veszté el bátorságát, hány nem mondott le keble legforróbb vágyairól, kit a szerencse nem épen illy keményen próbála meg! A mi barátunk búban, mint örömben, kétség mint remény közt, saját ideálához hű maradt, és a brünni erősségben, mint a kufsteini hegyormon, s a munkácsi vár falai közt, szerelme a nyelvhez nem kisebbedék. Ott, a vigasztalástól üres magányban, érlelte meg ő a nagy gondolatot: újító változást hozni a nyelvbe; s ezáltal izlésünknek, gondolkozásunk módjának s tudományi mivelődésünknek más és nagy befolyásu utat mutatni.

A mi magyar nyelvünkkel véghezvitt újításokat sokan neveték s nevetik maiglan; pedig azok a nemzeti, ébredező szellem természetes kiütései valának. Ezen szellem mint mindig és mindenütt, úgy most is és közöttünk egyes jelenetekben tüntette fel magát, hogy lassankint közönséges legyen Nyelvünket ragadá meg legelőbb, ez levén a legtermészetesb mód egymást érteni, egymásra figyelmeznii, ideákat venni s adni, s azt, a mi a kebelben titkon és külön forr, nyilvánná és egyetemivé csinálni. Illy szempontból tekintem én a nyelvvel kezdett s gyors rohanással előre törekedő változást. Mert semmi sem esik e világon ok és egybefüggés nélkül; a mi történik ma, annak magvai század előtt, s talán senkitől nem sejtve, hintettek el; s a mi történni fog század után, az a mostani tettekből, gondolatokból, vagy talán csak sejtésekből ver magának gyökeret. Homályban él és munkál az író, s egykorui által kicsinységekkel bajlódónak tartatik, mert idejét idegen szavak magyarrá tételével, régiek keresgélésével s több illy parányisággal vesztegeti. De a vezető okot legtöbbször csak a következő világositja fel, s tisztán csak a maradék fogja láthatni: miként nyert az egész nemzet szó által ideát, idea által tettet, s tett által jóltevő, egyetemi változásokat; miként lettek százados előitéletek semmivé; miként enyésztek el egymásután száz meg száz lélekszorongató formák, s mindezek után miként lőn lehetségessé sok szép és jó, minek forrásai, hosszú időig zárva levén, folyást nem lelhetek.

Kazinczy nem vala legelső, nem is egyetlen egy, ki a nyelvvel történt nevezetes fordulást kezdé és eszközölte. De övé a dicsőség, hogy izlést párosított igyekezeteivel, hogy dolgozásait érzelmei hevével el tudta önteni, s hogy a régiség tudományát, mit Baróti Szabó keresett, s a mi Révait nagygyá tevő, teljesen méltánylá. Csak így, s csak neki lehetett hatalmában olly széles terjedtségű befolyást szerézni, s olly közönséges erővel hatni a nyelvre és írókra, mint nem még ez ideig senki más. A közelebb mult ötven s egynehány év alatt ki volt írónk közül, kivel e férfiú kisebb vagy nagyobb érintésben nem állott volna? ki nem kereste ismeretségét, a jelesnek, kit Orczy és Ráday szerettek, kit Báróczy kedvelé, kinek Virág és Révay barátai valának, ki Dayka és Cso-

konai kifejlésükre nagy befolyást gyakorolt? keresztül nézek írónknak itt, e tiszteletreméltó gyülekezetben jelen álló koszoruján; és sokat látok, ki a legelső szikrát Kazinczy lánglelkétől kapá; s kit futásában ennek példája vezérelt, s állhatossága őrizett meg visszahanyatlástól. Neki nem volt elég lelke minden erejét, és szíve minden érzelmeit a nagy czélra szentelni; dolgozásoktól elboritva sem fordítá el a haza serdülő ifjairól tekintetét; s minden hevülő pillantás, minden kilobbanó gerjelem, melly bennküzdő erőt, s munkavágyat bármi távolról sejdítettett, részvételét nagy mértékben nyéré meg. E részvétel által ő sok mulólag kipattanni látzó szikrának maradandóságot; e részvétel által pótolá ki sok kezdőnek azt, a mit boldogabb fekvésű répeknél az olvasó-közönség első tapsai visznek véghez. Mert volt idő, keserűen emlékezem vissza, midőn a literatori pályára készülő ifjut szülői, mint veszni indultat siratták! midőn magyar könyvet magyar írón kívül más nem ismert; s midőn a fiatal művész egykorui közt sem talált keblét, hol kiömölhessen. Hány nem némult el akkor, mint a fogságba zárt fülmile, végképen? s hány nem fogott volna még elnémulni, hanemha ő, a siriglan buzgó, nyujtott volna vigasztaló szót? mert ő mondhatá még nagyobb igazsággal, mint az Anchises fia: ifju, rényt és való munkát tölem tanulj, szerencsét másoktól.

S nem csak azokra hatott ő, kik nevét és műveit tiszteletben tartották; hanem azokra is, kik iránta ellenséges indulattal visel tetének. Valának ugyanis nem kevesen, kik vagy érdemeit irigylették, vagy művitelét által érdekeltettek, vagy okfejeit, miken dolgozásait alapítá, veszélyeseknek lenni hitték. Ezek köréből tite ki magát a sokáig titokban forrott nyelvújítási pör, melly Kazinczy ellen intézett személyes csapást; sok a literatori viadalmakkal köz, illetlen scénákat tüntetett fel: de tárgya által a nemzetben eddig szokatlan figyelmet gerjeszte; s a rá következő ellenhatásnál fogva írónkba elevenséget öntött, serdülő ifjuságunk elé szebb és terjedettebb pályát jelelt, s azt a mit ezideig nem bíránk, egy olvasó-közönséget alkotott, számra és részvétre kicsinyt ugyan, de reményt adót, hogy valaha nevedekni s írónk iránt melegedni nagyobb mértékben fog. S ez okra nézve az én ősz barátomat soha sem tartottam szánásra méltónak a nyilak miatt, miket ellenségi kezek reája mint írónk löttének. Nem zavarhatták volna ezek öregkora nyugalmát, ha azt a sors más oldalról keményebb csapásokkal nem rabolja el. Mert példaként ragyogni s minden fogyatkozások mellett is, miket az emberi természet szükségesen hoz magával, s minden ellenigyekezetek mellett is, mik ezen fogyatkozások vagy nagyon kitüntetni, vagy költöttekkel is számositni törekednek, tisztelőket és követőket találni: vigasztaló érzelem. S mint kell e vigasztaló érzelemnek erősödni, midőn az ellenfél által hintett mag saját örömeinkre s hasznunkra virul fel! s ha Kazinczy, mint hiszem és tudom, a nemzeti nyelvet és hazát tiszta szerelemmel ölelte által: milly könnyen kellett neki gunyt és megtámadtatást tűrnie, midőn az ellene szánt csapások által, a nyelv feleledése nagy munkáját elősegített szemléltel az önézés, mit ő olly méltán hordhatott keblében, irigylést érdemelne; ha valamit irigyenünk lehetne a férfunak, kinek a sors ez érzelmen kívül olly igen keveset nyujt vala.

Sok mindennapi embert hallék már életében és halálában magasztaló beszéddel hirdettetni; de gyűlöletes elöttem minden hízlekedés, s kivált a koporsón tul, hol a történet komoly Musájának országa kezdődik. A való érdem alakja nagyító csövek nélkül is tisztán látható; s ugy hiszem, azoknak, miket eddig elmondottam, sem bizonyítására sem mentségére szükségem nem leend. Mert nem állítám, hogy Kazinczy örök emlékű műveket hagyott maga után: mint az Ilias; nem mondám, hogy nyelvünket a lehetség felső pontjára hágtatta, s hogy törekedéseim tul már nincs haladás, kívül már ninesen ut.

Csak azt mondám; Kazinczy izlést erőhöz csatolva, kezdett a nyevvel küzdeni olly korban, midőn az egy nagy és következőssel teljes mozdulatra vala hajlandó, s izetlenség és gyöngeség által örökre hibás utat vett volna magának.

Kazinczy a maga Gessnerétől fogvást a Pannonhalmi utig minden írásait csinnal, hévvel és ifju élettel öntötte be, s ezáltal az írósereg figyelmét magához ragadván, literaturánkban új időszak alapítója lön.

Kazinczy fellázasztott maga ellen sok irót, s ezzel olly kilobbanást okozott, melly írónkra és nemzetre elektromi szikra gyanánt munkált s a literatura parányi körét kiszélesítette.

Ezek az ő nagy és tagadhatatlan érdemei. Mert prózája, minden fogyatkozási mellett is, örökre szép lesz ugyan; versein művészi kéz fog ismerszeni, s kivált epigrammjai a költés koszorujában hervadatlan virágok maradnak: de a nemzetet nem ezek által tévé hálaadósává.

Szellem vala ő, melly a tespedő egészet olly sokáig csaknem egyedül eleveníté; s lépcső, mellyen egykorui magasbra hághassanak, s a szerencsésebb maradék tetőre juthasson.

A sors talán nem fog benünket ismét elsülyeszteni; s így eljö az idő, el kell az időnek jönie, midőn az ő és az együttélők dolgozásai ragyogó művek által fognak homályba tétetni; csak a lélek, mellyet ő az egésznek kölcsönözött, meg nem szünik folyvást ragyogni és munkálni, míg a nemzetiség utolsó szikrája el nem hamvad. Ez oldalról kell őt méltatnunk; s ez oldalról mit nem érdemlett ő mi tőlünk? nyelvünk bajnokává szentelé magát; s e nyelv a mi őseink egyetlenegy hagyománya, mit, a századok pusztító vészei közöl kevés hű kezek ragadhatának ki. És ti hüvek, hol vagytok? hol a hála, mit a hazától érdemlétek? hol a köny, melly szentté tenné a sirdombot, mit hamvaitok felett a mindennapi szokás szűken hányatott? — — —

Kazinczy Ferencz napja Pesten s a vidéken.

— A magyar Akademia által a m. nemzeti muzeum diszteremében csütörtökön, délelőtt 10 órakor tartott százados ünnep részletei:

1. Magasztaló beszéd Kazinczy Ferencz fölött báró Eötvös József alelnöktől.
2. Kazinczy Ferencz emlékezete Szász Károly l. tagtól.
3. Futó pillantás Kazinczy Ferencz irói pályájára Toldy Ferencz r. tagtól.
4. Óda Kazinczy Ferencz fölött Tompa Mihály l. tagtól.
5. Zárszózat gr. Desseffy Emil elnöktől.

+ (Kazinczy évszázados napja a nemz. színházban.) Említők már, hogy a „Kazinczy-ünnepélyt“ nemzeti színházunkban is meg fogják tartani, s hogy ez alkalomra Vörösmarty „Áldozat“-át adják elő; ehhez még azt teszszük, hogy ugyanekkor Tompa Mihály jutalmazott ódáját is eléneklendik.

— (Kazinczy új könyvmatu arcképe.) Heckenast G. adja ezt ki, kinek megbízásából Rohn készíté a nagy férfunak muzeumi arcképe után. A mű szerfelett sikerült, s az ünnepelt férfi tisztelőinek méltán ajánlható.

— (A Kazinczy-ünnepélyre lakoma is tartatott) az ünnepély napján, csütörtökön 3 órakor, az Európa szálloda teremében. E lakomán minden osztály képviselve volt. A résztvenni kívánók száma mindjárt az első napokban igen megsaporodott, s azóta számosan érkeztek vidéki vendégeink.

— (A Kazinczy-ünnepélyt Pozsonyban) is megtartják, hol ez ügyet illetőleg következő felhívást bocsátottak közre a nagy irodalmár tisztelői: „Kazinczy Ferencz koszorus költőnk százados születési napja ez év okt. 27-én fogván ránk virradni, e nagy név tisztelői Pozsonyban ünneppé kívánják szentelni azt, hogy a nyugati Karpátok ormairól e szellemi kincs birtokában ezrek rokonérzelmeivel egyesülten dicsőítsék e napot, melly magyar hazánknak illy alkotó lelket adott. Az ünnepély rendezésével választmány levén megbizva, a tisztelt közönség fölhivatik, hogy a kik ez ünnepélyben résztvenni akarnak, magukat a főpiacson 5-ik szám alatt, 1-ső emeletben, a választmányi irodában nyitva levő aláírási iven, délutáni 3—5 óra közt, bejegyezni sziveskedjenek.

— Győrött a Kazinczy-ünnep a színházban márokt. 24-én tartatott meg. Részletei ezek voltak: 1. szakasz: 1. Hymnus, Kölcseytől, éneklé az összes szini személyzet. 2. Kazinczy emlékezete, irta és felolvasta Ozoray Árpád. 3. Ez a világ a millyen nagy. népdal Petőfitől, zenéje Egressy B.-től, éneklé Szigetiné. — II. szakasz: Becsületszó, vigjáték 1 felv. irta Szigeti József. — III. szakasz. 1. A dálnok búja, Arany Jánostól, szavalta Gárdonyi Antal. 2. Száraz ágon bus gerlicze turbékol, népdal Simonffyól, éneklé Tamási. 3. A koldusnő, Szász Károlytól, szavalta Csabainé. — Záradékol: Induló, éneklé az összes személyzet. — Győrött még más ünnepély is volt okt. 28-án. A rendezők elhatározták, hogy a költségekből netalán fenmaradandó összeget a nemzeti muzeumban felállítandó Kazinczy-szobor alapjául a m. Akademiának adják át.

A pápaiak szintén nem maradnak el, az ünnepet ott is megtartják. Még eddig nem hallottunk semmit Debreczenről, N.-Váradról, Sárospatakról, Kassáról, Sopronból, Temesvárról stb.

— A miskolci színházban okt. 27-én a Kazinczy-ünnepély részletei gyanánt ezen tárgyak voltak kitűzve, a színház teljes kivilágítása s földszítése mellett: Első szakasz: 1) Kazinczy mellképe előtt Vörösmarty „Szózatát“ éneklé az összes személyzet. 2) Veszéhang „prolog“ Lévay Józseftől, szavalja Molnár. 3) Komoly magyar, „Kazinczy emlék“ ez alkalomra szerzette Rácz Fábán, előadja a színházi zenekar. — Második szakasz: 1) Kemény Simon, eredeti szomorujáték 2 felvonásban. Irta Kisfaludy Károly. — Harmadik szakasz: 1) Kazinczy Ferencz emlékezete, költemény, Tompa Mihálytól: szavalja Molnár. 2) Színhangok, magyar ábránd Lendovaytól;

énekli Molnárné. 3) *Nyír liget*, költemény *Kazinczy Ferencztől*, szavalja Benedekné. — Záradékol: *Kazinczy dicsőítése*. Nagy allegoria változatokkal Fehérváritól. E nemzeti ünnepélyt *Molnár György*, szintársulati igazgató rendezé.

— (A *Kazinczy-ünnepély Szegeден*.) A., Sz. H. szerkesztője, Kempelen Győző, a nagy férfiúnak századik születési évnapján szavalati és zenészet estélyt rendez az ottani színházban, melly alkalommal *Tompa Mihály* és *Szász Károly* jutalmazott művei, és *Losonczy László* e napra írt költeménye is fel fognak olvastatni. Az előadás jövedelme pályadíj kitűzésére fordítatik Szegeд város történetének megírására.

Szegeден az ünnepély végével a casinó termeiben fényes emléklakoma volt tervezve. Ugyanott Debreczeni Ignác *Kazinczy Ferencz* arcképét igen sikerülten lefényképezé s a kép ott l fton kapható. A derék fényképész nem haszonért, hanem hazafiai indulatból adja olly olcsó áron üvegre készi-

tett szép művét. Szegeдről még egy másik lelkes tettről is értesít az ottani lap. Egy ottani derék iparos ugyanis segédjei előtt kijelenté, hogy f. hó 27-én c-ütörtökön ünnep van a hazában, *Kazinczy emlékünnep*e, hogy ez ünnepet meg kell tartaniok, e napon ne dolgozzanak, este pedig mindannyian a színházi ünnepélyre menjenek az 6 költségen.

Aradon az ünnepély egyéb részletei között szintén *Tompa és Szász Károly* pályakoszoruzott költeményeit szándékoztak elszavalni.

— (*Kolozsvár és M.-Vásárhely*) sem akar e tekintetben hátramaradni.

Kolozsvárott kétszeresen szándékoznak megülni a *Kazinczy-ünnep*et; egyszer *Havi szintársulata*, melly e napon lép fel először az ottani nemzeti színpadon; a második ünnepély írói és művészi erők közreműködése által fog létrejönni s ez alkalommal fog egy *Gyulai*, Pál által készített emlékszed is elmondani. Maga *Gyulai Pál*, más vidéki írókkal együtt Pesten ünneplé e napot.

Az utolsó budal basa.

Történeti elbeszélés JÓKAI MÓR-tól.

(Folytatás.)

Mikor az oszman birodalom minden oszlopa összeomlással fenyegettetett, a szultán nem tett egyebet, mint vadászott. Hónapokat eltöltött Larissza környékén haszontalan olcsó vérontással; míg a harcmezőn egyik kudarcz a másikat érte. Mintha nem mint uralkodót, de még csak mint muzulmánt sem érdekelné a török birodalom sorsa. Ott az erdők között kellett őt felkeresni a külhatalmasságok követeinek, ott töltötte az időt csillagjósáival, a kik a legvastagabb nemével a szemfényvesztésnek mulattaták kevéssel megelégedő lelkét.

Egy ilyen vadászat alkalmával egy livornói kalóz majd elfogta a szultánt kísérőivel együtt; a tengerparton vadászva meglátták a török urak a közeledő tengeri rablót, s dereglyékre kapva, rárohantak; ez azonban visszaverte őket s két napig ott maradt a part előtt, gunyolva a nagy Szolimán utódát, ki három világrészen uralkodott volna.

A Khazre kezelői beszédék a régi jó ezüst nyolczasokat s a helyett eláraszták a fővárosokat értéktelen tartamu pénzzel, melly miatt Sztambul, Brussza és Smyrna folytonos lázongásban forrott. A szultán azért csak vadászott.

A tartományokban a nép fellázadt az adószedők ellen, a rendkívüli adó miatt (avarif), s megkövezték a kiküldött kadikat, mufikat és a jancsárok ezredeseit, a kik a népből panaszra akartak menni a szultán elé, azokat a kajmakámok börtönre vettették, felakasztatták, mint a drinápolyi öreg asszonyt, a Dsambaskizit, ki a szertelen ujcsonzás ellen ment fel panaszt tenni; a szerencsétlen ráják maguk öldösték le saját gyermekeiket, hogy gályaszolgáknak ne vigyék őket; a kik merészebbek voltak, elszöktek a katonaság elől békés falvaikból, s megnépesíték az erdőket rablócsapatokkal; — a szultán rájuk is vadászott. A kizsarolt nép parlagon hagyta földeit, éhség, drágaság nyomorgatta az országot, egész puszták szántatlan, vetetlen maradtak. A szultán az üres ugarokon annál könnyebben vadászott.

Legjobb vezérei, legbölcsebb statusférffiai elhaltak, elhullottak, irigység, vetélytársi cselszövény megbuktatá, számüzé őket, s kalandorokat, jöttmenteket ültetett helyükbe, köz zsákmány volt a kincstár, senki sem gondolt a holnapi napra, nem az adósságokra, miket a jövő évnek kell fizetni. A szultán vadászott.

Szegény szövetségeseik, magyarországi alattvalók, jöttek bizodalmas könyörgéssel a nagyur köntöséhez folyamodni. A szultán kiaiái, tolmácsai elárulták, kiszolgáltatták őket; néhány erszény pénzért, mit maguk eltettek, elveték maguktól azt a drága kincset, a mi egy emberéletben egyszer kínálkozik csak magától, kétszer soha: egy nemzet szövetségő bizodalmat, rokonszenvét. A török porta hivatalnokaitól elárult magyar nemesek veszte óta nem volt a magyarnak senkit olly nagyon gyűlölni oka, mint kegyelmes védurát, a szultánt! — Pedig hisz ez nem tett egyebet, mint vadászott.

Azon a téren, hol ő könnyelmű kíséretével, hiu mulatsággal üzé a napokat, hajdan nagy szellemek végzetes tusákat küzdöttek jó és balsors fordulóra. A pharsalusi mezők, a Cynocephale halmai, Ossa és Olymp havasai, mind férfilelkesítő emlékek viselői. Ott tölté Mardonius, Xerxes alvezére is egykor a telet, ott tanyázott Scipio a pharsalusi csata előtt; ott hajtá le Pompéjus vesztett csata után balsorstól meg nem alázott nemes fejét; ott tört meg a persa uralom hatalma, s ott érte végét a római szabad köztársaság. Vérrel megszentelt föld, sóhajokkal terhelt levegő az

ottan; — Mohammed nem tudott róluk semmit, a hősök hamvai felett; a halhatatlan árnyakon keresztül, ő gyáva vadakat üldözött.

Illyen uralkodója volt Törökországnak, a midőn Európa legnemesebb népei szövettek, hogy Magyarország fővárosát, az egykor olly fényes, aztán olly szomorú Budát, másfél százados rablanczai közül kiszabadítsák.

Mielőtt a történet folyamát kísérnök, lássuk, mi történt Petneházyval és öreg védnökével, a baráttal?

(Folytatás következik.)

A növényélet külső tényezői.

(Folytatás.)

Hogy a *meleg* is fontos befolyással bír a növényéletre, világos onnan, mert annak bizonyos foka nélkül sem a mag nem csirázik, sem a növény ki nem fejlődik. A tapasztalat igazolja ezt. Egyik évben korábban hajt a fa, korábban zöldel a mező, mint másiban, aszerint amint az időjárás melegebb vagy hidegebb. A meleg hatása alatt minden életműködés erélyesebben végeztetik, sebesebb a nedvmozgás és növekedés, hamarabb történik a termékenyítés és virágzás, hamarabb érik a gyümölcs, holott a tulnyomó hideg e munkásságokat visszatartja, mint azt névszerint a sarki növényzetnél, s a magas Alpeseiken láthatni, hol a különben óriási nagysággal kérkedő élőfák törpékké satnyulnak. Ugylátszik, hogy a meleg közelebbi hatása a híg részeken nyilvánul. Melegben sokkal többet párolog a növény mint hidegben, és egyszersmind többet is szi be, s emellett azon anyagok, mellyek a növény táplálékát képezik és annak környékén találkoznak, a vegytani fölelemzésen gyorsabban keresztülesnek, hamarabb megrothadnak, a táplálkozás folyamat nagy előnyére.

Az eddig mondottakból már következik, hogy a növényzési korszak csak tavasztól késő őszig tarthat, télben látszólag megszűnik az életmunkásság, ámbár teljes megállapodást ekkor sem fogadhatni el, amennyiben a vastagodó bimbók annak ellenmondanak.

Azonban nem minden növénynek van egyforma melegre szüksége, mit a különféle égövi és évszaki növények eléggé igazolnak. Némellyek tavasszal fejlenek és viritnak, s a mérséklett földövek melegével is beérik, másoknak hogy tenyészhessenek, forró nyári napok kellene. Mások ismét, mint a mohok és zuzmók, tenyészésükre nagyon csekély meleget igényelnek, s a melegebb évszakokban hasonló dermedést mutatnak, mint más növények télben. Innen van már, hogy némelly növények nemcsak egy és azon helyen hajtának ki hamarabb mint mások, hanem, ugyanazon növények különböző tartományokban különböző időben fejlenek. A *fejér nyírfa* Rómában márcziusban, Filadelfiában aprilisben, nálunk májusban, Upszalában juniusbán fakad.

Ha már a legtöbb növény kifejlésére bizonyos fokú meleg kívántatik, nagyon természetes, hogy azoknak olly éghajlat alatt, hol az élet izgatására szükséges meleg hiányzik, vagy el kell veszni, vagy olly sinlő állapotba esni, mellyben virágot és gyümölcsöt hozni képtelenek. Ezért van már, hogy a forró földövi növények nem honosulhatnak meg nálunk. De itt is vannak kivételek, mert némellyek mégis hozzászoknak a nagyobb hideghez, mi természetök megváltoztatásával esik meg. A gabonafajokról legalább tudjuk, hogy Ázsia szelidebb vidékeiről hozzánk átlplántálva, most Európa hidegebb tájain is sikerrel miveltehetnek, s hamarabb megérnek, mint eredeti hazájokban.

A meleg kedvező befolyását a növényekre bizonyos viszonyok nagyon elősegélik, péld. ha a mérséklet szabályszerű változása me-

leg napokban és hives éjeleken vagy megfordítva nyilatkozik. Ezen körülménynek lehet köszönni az Alpestájak és forró földövek buja növényzését, mely az illy látványhoz nem szokott lakóját a mérsékelt éghajlatoknak valóban csodálkozással és bámulással tölti el. De a mérséklet két végfoka közt nem szabad nagy hézagnak lenni, különben ellenkezőleg hatnak. Nem látjuk-e sokszor tavasszal, hogy a nappali hőségre következtül igen hideg éjszakák miként forrázzák le a fagyasztják meg a csak fejleni kezdő gyenge növénykéket?

A villanyosság harmadik élettényezője a növénynek. De mint-hogy ennek természete általában még kellően átértve nincsen, a növényekre való befolyását sem lehet különösen méltányolni, s csak a külső jeleneteket kell tájékozás végett figyelembe vennünk. Hogy a növények a gözkörben meggyülemelő villanyosságnak jó vezetői, világos onnan, mert jelesül a szabadon álló fák azt magukhoz vonják, amennyiben a mennykőtől könnyen megüttenek, mire

a fákat és cserjéket terjedelmes felületek különösen képesíti. Né-melley esetekben már a növények bőkei- és töviseiből is sikerült villanyos szikrákat kicsalni, mi csak előbbi állitmányunknak bizonyossága. A mi pedig ezen tényező befolyását illeti: távol van tőlünk, hogy a növény életét pusztán galvános folyamatnak akarnók tekinteni, de hogy a villanyosságnak a növény életében fontos szerepet kell játszani, több mint valószínű, habár az ide vonatkozó adatoknak hiával vagyunk is, habár azok is, melyeket birunk, nem egészen kielégítőek. A zápor jótékony hatását legalább az akkor uralkodni szokott villanyos feszülésből magyarázzuk, s némelley finomabb észlelők azt is tapasztalták, hogy midőn a föllegek összevonulnak, s az időjárás esőre hajlik, bizonyos növénymagvak gyorsabban csiráznak, s a fiatalabb hajtások erősebben nőnek. De az erős villámlások alatt elhalványul a gabona, s elhal a *mezei galócza* (*agaricus campestris*).

(Vége következik.)

T Á R H Á Z.

Plank Ferencz régiséggyűjteménye Pesten.

Mult napokban olvasók a n. muzeum gyűjteményeibe adott tárgyak és adakozók sorát, melyből mindenki könnyen észreveheti, milly lassan növekedik e nemzeti intézet minden osztálya.

Valóban megfoghatatlannak látszik, hogy azon országos emlékü intézetnek, melyet őseink lelkesedése a nagylelkű adakozása által halhatatlanná vált gr. Széchenyi Ferencz adományainak olly méltó fényvel emelt, azon intézetnek, mondom, rendelkezésére nem áll olly évi jövedelem, melyből nemcsak a hazánkban itt ott fölmerülő becses ritkaságokat megszerezni, — hanem a végleges rendezés munkáját is gyorsabb folyamatba hozni lehetne. — Hiszem azonban, hogy az ország nagyjainak lelkesbjei e nemzeti intézetre is ugy kiterjesztendik nemsokára figyelmeket, mint millyenben ujabb időkben több más nemzeti intézet részesült. Azon szülőtteket t. i. melyeket a hazafiság szent sugalata örökségül hagyott, nem ápolnunk nemcsak előrehaladásunkról nem tenne bizonyosságot; hanem elődeink iránti pietásunk kialakítását is fönnn hirdetni. Illy színben pedig a jelen nemzedék, főleg országunk tisztelt nagyjai az idők mostohasága dacára sem akarnak festetni évkönyveinkben. Illy vádak mindig tettekkel czáfoltatnak meg, mi nem is lehet másképp ott, hol olly magasztos példák ragyognak, mint nálunk.

Mik szükségei a n. Muzeumnak s mik a teendőik, azt a magyar közönségnek legjobban tudnák föltárni az intézet országosan tisztelt igazgatója, és gondos őrei. Részemről jelenleg Pestnek egy olly magánygyűjteményét akarom a tisztelt olvasó, és hazánk nagyjainak figyelmébe ajánlani, melyet egy szerény polgár 30 éven át nagy költséggel és műismerettel nemcsak gyűjtött, hanem azt a n. Muzeumnak is hagyományozni szándékozott. A gondviselés azonban két örökösrel ajándékozta meg őt s így apai kötelességek léptek előtérbe, melyek nevelést és egy kis vagyonhagyást rónak rája. — E szerény polgár neve Plank Ferencz, előbb gyógyszerész, most magánzó, ki több utazása, és hazánk több vidékein lakta között olly régiségeket, de különösen rendkívüli szépségű eredeti ércszobrokat, homor és dombor metszésű drágaköveket — Camoeák és Intagliók — stb. szerzett, melyekről a főnérintett intézeti igazgató ur egy Pl. urnak irásban adott bizonyítványában mondja: „E gyűjteményben olly hazánkat érdeklő darabok is találhatók, melyek *egyellenek és semmi áron sem kaphatók.*“

Különösen kiemelendőnek tartok egy két lábnyi magas, vert ezüsből készült s az egész Olympot ábrázoló órát, melyet II. Ferdinand császár és király Wallensteinnek ajándéku küldött, mely szakértők itélete szerint a művésznak legalább öt évi munkájába kerülhetett.

E gyűjteményt Pl. ur az idézett körülményeknél, de leginkább mivel lakását Pestről máshová teszi át, el szeretné adni, és pedig kétharmaddal olcsóbban is, mint a mennyibe neki került *) de ugy, hogy forró vágya teljesülne, az az: összesen a n. Muzeum birtokába jutna. Mit, ha nem sikerülne keresztülvinni, kénytelen lenne magánosoknak és szakadozottan eladni. E czélt elérendő, aláírási ivatek szándékozik legközelebb köröztetni hazánk lelkesbjei között, hogy becses gyűjteménye egyesült erővel a nemzet tulajdonává válhassék.

E gyűjteményről a főnemlített iratban meg van írva, hogy „megszerzése a nemzeti muzeum régiségtárának nemcsak *gyarapítására*, hanem valódi *diszere* is szolgálna.“ E gyűjtemény okt. végső napjaiban s november elején még megszemlélhető Pl. ur lakásán belváros város háztér 11. sz. alatt 2-dik emeletben.

Ime! Ismét egy alkalom szép tettekre. Mert hisz nemzet csak akkor lehet nagy, ha intézetei is magán viselik a nagyszerűség jellegét. Országos muzeumok pedig, bár milly gazdagok legyenek is, egyesek gyűjteményével nyerne gyarapodást. Ezeknek megszerzése szükséges, ha nem akarjuk, hogy magánosok illy gyűjteményeket elforgácsoljanak, vagy a külföldre műértők kezébe adják. Remélem, hogy e szerény figyelmeztetés kívánt sikerre vezetend, és nem leend pusztában elhangzott szótat. J. E. B.

*) Ha jól vagyunk értesülve, e becses gyűjtemény Pl. urnak mintegy 30-40,000 ft-jában van. Szerk.

Irodalom és művészet.

+ (A „*Tanférfiak, szülék s nevelők évkönyve*“ 1860-ra) megjelent. Szerkeszté s kiadá *Lonkay Antal*. Fölkelteni az apákban a nevelési öntudatot, bevinni a családokba a nevelési eszméket, széppé, összehangzatosá és szívélyessé tenni a tanoda és szülői ház, a tanítók, tanférfiak és a szülék közötti viszonyt: — ez ama czél, mond a program, melyért e vállalat létrehozatték és Isten segélyével évenként folytatattni fog. A megjelent első évi folyamának bő tartalma változatos és tanulságos. Egy szép aczélmetszetet és 1860-ra rövid *naptárt* is foglal magában. Mint a „*Tan. Lapok*“ban olvassuk, a 2500 példányból most már csak 50 egyszerű s 10 diszkötetű példány kapható. Az egyszerűek ára 1 ft., a diszpéldányoké 1 ft. 80 kr.

+ (Orvosi naptár.) Dr. *Sugár* pesti orvos orvosi naptárt szerkeszt a jövő évre, mely hogy életrevaló lesz, következő tartalma igen valószínűvé teszi: 1. Naptár. 2. Az orvosi tudomány legujabb történetének vázlata. 3. Az összes műtermi és nem műtermi (officinell und nicht officinell), ujabb s legujabb gyógyszerek, használatnódjuk és gyógytári áruk áttekintése; mindig az illető adag meghatározása mellett. 4. A legujabb s legkitünőbb gyógymódok. 5. Magyarország fűrdői és gyógyforrásainak rövid ismertetése a legujabb adatok után. 6. A mérgezésekről. 7. Magyarország, hivatalos egészségügyi személyzetének névsora. 8. A törvényhatóság megbízása utján történt orvosi eljárások, ugy szintén 9. A szoros értelemben vett törvényeségi orvosi szolgálatoknak jegyzékei s díjazása. 10. Katonai szolgálatban levő egyének körül tett polgárorvosi fáradozásokért járó díjak. 11. Orvosi statisztikai közlemények. 12. Terhességi naptár. 13. Az orvosi font és mérték összehasonlítási lajstroma. 14. Különféle hévmérők összehasonlítása. 15. Az orvosi erkölcsstanra (ethica) vonatkozó szelleműs észrevételek; gyógytani adomák stb. 16. A pesti gyakorló orvosok névsora. 17. Orvosi jegyzőkönyv az év minden napjára. — Ára az igen csinos kiállítású és vászonkötésű naptárnak, mely novemberben fog megjelenni, 1 ft. 40 kr. ujp. Bolti ára magasabb leend.

+ (Az „*Ifjusági Plutarch*“) második évi folyamának első füzeté megjelent. E füzet Magyarország hercegprimásának könyomatu arczképét is hozza.

+ (Fényes Elek *uj, magyarországi statisztikai munkájának*) is megjelent a második füzeté. E füzet szintén, mint az első, 5 ivre terjed, s Szolnokvármegyét tárgyalja.

— (Halmágyi Sándor), a „*Saphira*“ czimű regény szerzője, előfizetési ivet bocsátott szét „*Parlagi rózsák*“ czim alatt Pesten megjelenendő 2 kötet *uj szépirodalmi munkájára*. E munka történeti beszélyeket tartalmaz Erdély historiájából s diszes kiadásban Ráth Mórnál fog megjelenni. Ára 2 ft., a diszpéldányé 3 ft. Megjelenik ujévre. A megrendelési ivék s pénzek a szerzőhöz *Kolozsvárra* november végeig beküldendők.

+ (Az *ujjá alakítandó „Divatcsarnok“ programja*) szétküldetett. E kizárólag nők számára szerkesztendő divatlap jövő nov. hó 8-án indul meg. Minden szám mellett legalább egy melléklet jelenend meg. Ezenkívül egy szép jutalomképet is ígér a program. Előfizetési föltételek: november-decemberre jutalomképpel 4 ft., a nélkül 2 ft.; novembertől 1860. évi június végeig jutalomképpel 8 ft. novembertől kezdve egész évre jutalomképpel 12 ft. Az előfizetések *Werfer* Károly kiadó nyomdájába küldendők. Id. fel. szerkesztő *Szabó Richard*.

△ (A magyar költészet Dél-Amerikában, Braziliában.) Mig némelleyek mindent elkövetnek, hogy jó hirnevünk csorbát szenvedjen, addig a távol Dél-Amerikában, Braziliában, mindezek ellenében jó indulattal vannak irántunk. Ugyanis egy Rio-Janeiroban megjelent *átalános anthologiában*, hol minden művelt irodalom termékeiből találhatók költemények, 11 darab magyar költemény is olvasható, még pedig magyar nyelven. E költemények: 1) „A szerencse,“ 2) „A reményhez,“ *Csokonaitól*. 3) „A kesergő szerelem,“ *Kisfaludy Sándortól*. 4) „Honvágy,“ 5) „Mohács,“ *Kisfaludy Károlytól*. 6) „Salamon,“ 7) „Szózat,“ 8) „Fóti dal,“ *Vörösmartytól*. 9) „Magyar hölgy,“ *Garay Jánostól*. 10) „Az alföld,“ 11) „Szülőföldem,“ *Petőfi Sándortól*.

+ (Debreczenben „Szépirodalmi zsebkönyvet“) akarnak kiadni az ott építendő színház javára. Szerkeszti Nagy Benő.

+ (Néhány jelesebb magyar írótól) novellák fognak nemsokára szerb nyelven megjelenni.

△ (Könyvtáraink jegyzékének kinyomatása ügyében) a „Protestáns Lapban“ Filó Lajos ur egy hosszú felszólítást közöl, mellynek végszavait mi is ide igtatjuk.

Ohajtásom csak egyszerűen oda terjed ki, hogy egyes könyvtárainkat, helyi elszórtóságuk és különletük mellett is, a mennyiben hatalmunkban áll, igyekezzünk egymást kölcsönösen pótló egészületté képezni. S miként tehetők ezt csekély fáradsággal s parányi költséggel? legyen szabad erre vonatkozó szerény javaslatomat röviden elmondanom.

Ha tudósaink nem tudják vagy csak tömördek időpazarlással tudhatják meg, hogy a szükségelt kutforrásokat mellyik könyvtárban, vagy könyvtárakban találhatják meg, és hogy az általok feldolgozott anyagokban tárgyunkra vonatkozólag hazai forrásainknak egész gazdagsága ki lett-e merítve, — ennek oka legtöbbször egyenesen az, hogy hazai társaink jegyzékét kinyomatva s közrebocsátva nem levén, ekként mindenik könyvtárunk olyan mécs, melly csupán a maga szűk helyisége, de nem egyszersmind a többi intézetek távolabb eső körében is áraszt szét némi fényt. Epen ezért fölötte kívánatos, hogy a közkönyvtárak teljes jegyzéke, még pedig úgy, hogy az a kéziratgyűjteményt is magában foglalja, sőt az egyes ritkább s kevésbé ismert könyveknek — ha lehetséges — némi rövid tartalmi ismertetését is adja, elkészítve kinyomattassék s minél több példányokban közrebocsátassék. Ekkor közkönyvtárainknak mostani, nagyrészen elásvottan heverő kincstartalma a poros polczok zugából és homályából közhasználat végett a nyilvánosság napfényére jöne; tudósaink tudnák, hogy a dolgozataikra megkívántató anyagokat legrövidebb uton hol keressék, és hol találhatják; egyes könyvtáraink a helyett, hogy azok most, azt lehet mondani, csak az illető egyes intézeteknek kizárólagos használatában állanak, a tudományos világnak egy megtehető teljes egészét képző közkinctárává válnának; sőt az egyes könyvtárak felesleges könyvpéldányaikat is, saját hiányaiknak kölcsönös pótlására, legkönnyebben s legcélszerűbben cserélhetnék ki. *)

+ (Kollonics László Bécsből hat tánczeneműre) küldött szét előfizetési iverket. A darabok czimei ezek: Drolerie-polka, Tourbillon-polka, Ústökös-csárdás, La fleurette-polka, Janka-csárdás, és Gazella-polkamazurka. E hat mű előfizetési ára 3 ft. 30 kr. ujp. melly összeg szerzőhöz (Bécs, Józsefváros, uri-uteza 190. sz. a.) november végeig küldendő be.

+ (Suck Róza hangversenyén), melly a nemzeti muzeumban a mult vasárnap ment végbe, következő darabok adattak elő: 1. „Euryanthe“ című opera nyitánya, Weber K. Máriától, előadva a nemzeti színház összes zenekara által. 2. „Solo de Concert“ gordonkára zenekar kísérettel Battancho Bódogtól; előadta Suck Róza. 3. „Magyar pásztorhangok“, Hollósy L-né assz. számára szerzette Huber Károly; először énekelte Hollósy L-né. 4. „Souvenir des Puritán“ ábránd gordonkára zenekar kísérettel szerzette Piatti Alfréd; előadta Suck Róza. 5. „Anyai fájdalom“, költemény Viderz Józseftől; szavalta Munkácsy-Felekiné. 6. Recitativ és ária magánhegedűvel, Kreutzer „Éjizsallás Granadában“ című operájából; énekelte Bignio Lajos, és hegedűn előadta Huber Károly. 7. „Pesti emlék“, magyar ábránd gordonkára zenekiszérettel, szerzé Suck Lipót; előadta Suck Róza. — E hangverseny igen érdekes volt, azt sem tudjuk, kit és mit dicsérjünk a sok jó közül. A fiatal hangversenyző jólelesen játszott gordonkáján; Hollósy L-né önmagát multa fölül; dalait zajos közkívánatra szíves volt ismételni; a sok tapsból és éljenzésből neki jutottak a legzajosabbak. Munkácsy-Felekinét még nem hallottuk oly szépen szavalni, mint ezuttal; illy meghatón csak anya szavalhat, kinek magának is van félteni való kis „Bandija“. Bignio gyönyörű hangjával hatott. Közönség oly nagy volt, hogy többen be sem fértek a terembe.

+ (Barabás Miklós jeles festésünk), egy munkát fog kiadni a festészeti láttávról.

Ipar, gazdaság, kereskedés.

△ (Gazdasági gépek.) Baranyában következő urodalmak bírnak cséplőgépet: a bellyei 2, dárdai 1, németbólyi 1, üszögi 1, pellérdi 1, összesen 6-ot. Magában véve ez bizony kevés, de ha meggondoljuk, hogy mindez alig 6 év alatt lett beszerezve, akkor több okunk van a megelégedésre, s ha e téren továbbra csak így is haladunk, rövid tiz év alatt a megye szépen be lesz ültetve hasonló gépekkel.

△ (Az Ér-szabályzási társulat) az ez évben sept. 12-én Debreczenben tartott közgyűlésén véglegesen kimondatott, hogy a társulat, a Berettyó-szabályzási debreczeni társulathoz csatlakozik.

○ Megjelent egy kis nyomtatott füzetképen: „Elnöki jelentés a Berettyó-szabályzási debreczeni társulat viszerkezetében, az 1852-ik év óta — különösen pedig az 1857- és 1858-ik évek folytán — végrehajtott szabályozási munkák előhaladásáról és a társulat viszonyairól. E jelentést az elnök Szauer László ur, a társulatnak ez évi aug. 17-én Debreczenben tartott közgyűlésén olvasta fel. E füzetből következőkről értesülünk: I. Az alsó osztályban, azaz Bakonyszegtől Mezőtúrig s illetőleg a Bánrév pusztáig, a csatornánál, átvágásoknál és töltéseknél megmozdítandó föld összes tömege 215,414 1/2 köb ölet tett, mellyből 143,368 köb öl kiásatván, marad 71,046 1/2

*) Ez alkalommal megemlíthetjük, hogy több intézetünkön kívül a pesti Nemzeti Casinónak mintegy 10,000 kötetre menő könyvtárának jegyzéke 1852-ben jelent meg nyomtatásban, a casinói könyvtárnok által szerkesztve. Mind azoknak, kik e jegyzéket ismerni ohajtják, a n. casinói igazgatóság bizonyosan szívesen szolgál egyes példányokkal. Szerk.

köb öl, vagyis körülbelül 1/3 része az egész földmunkának. II. A felső osztályban, Bakonyszegtől a farnosi határig, a kiásandó föld 90,685 köb ölet tett, ebből 74,213 köb öl kiásatván, maradt 16,472 köb öl vagyis 1/5-rész. — Összevevén pedig a két osztálybeli, az egész debreczeni társulatot illető munka eredményét, összesen 225,127 köb öl munka tétetett a cs. kir. helytartósági oszt. által engedélyezett s hatóságilag kirendelt közmunkaerővel. Ha e munkát, a közmunka váltságbér szerint pénzérték' en vesszük, kitűnik, hogy az eddig 400,000 pengő ftynál több közmunka ment fel e vállalatra, két rövid év alatt s az egész műnek kétharmada elkészült. Illy körülmények közt föltehető, hogy az illetők közül senki sem fog késlekedni, a mulhatlanul szükséges kiadásokra már kivetett s kivetendő szabályzási költség-illetőségek pontos befizetésével — már csak azért sem, mert ennek elmulasztása által az engedélyezett segéderő sem volna célszerűleg fölhasználható.

M i u j s á g ?

— Örömmel értesíthetjük olvasóinkat, hogy Pesten a Kazinczy-ünnepélyt megelőzőtt napokban, ez ünnep iránt minden körökben a legnagyobb érdekeltség s lelkes részvét mutatkozott. Vidékről is igen számosan érkeztek az ünnepben résztveendő minden rangu s rendű hazánkiai. Lapunk jövő számában bővebb leírását hozandjuk az ünnepély részleteinek.

— (Lendocay Márton, feledhellen színészünk siremléke) e napokban készült el s állítottatott fel a kerepesi uton kívüli temetőben. A meglepő nagyszerűségű s szép mű készítője a jeleseink siremlékei körül már annyi érdemet szerzett s áldozatokat hozott Gerenday Antal derék szobrászunk. Az emlék rajzát s leírását lapunk egyik közelebbi száma hozandja; legyen elég ezuttal e rövid említés, mellyet a halottak napján kísétálandó fővárosiak s a most itt tartózkodó számos vidéki hazánkiai figyelmébe ajánlunk.

+ (Eszterházy Pál herceg), híres bécsi képesarnokát hirszerint budai palotájába fogja átszállíttatni. Még e hir is jól esik nekünk, hátha teljesülni is fog, a mire igen sok kilátás van. „Véghetetlen műkincscsel, írja e tárgyrol a „P. N.“ több mint egy századnak megbecsülhetetlen gyűjteményével gazdagodik ez által a haza és a főváros; de a legnagyobb kincs, melly e cselekvésben rejlik, annak bizonyossága, hogy a magyar ég ismét derül, — s hogy nagy nemzetségeink firól fira hiven megőrizték történeti hivatásuk ősi ösztönét, melly mindig tette kél, midőn arra szükség van!“

○ (Magyar nyelve-leczkék.) A budai s pesti német hivatalnokokat figyelmeztetjük, hogy Nagy Antal ur, a budai gymnasiumban a magyar nyelv tanára, hetenkint 2—3-szor este magyar leczkéket fog adni megleteknek, különösen hivatalnokoknak s e leczkék okt. 29-én kezdődnek. Reméljük, hogy Pesten, sőt a vidéki városokban is találkozni fognak, kik Nagy Antal ur példáját követve, a német ajku hivatalnokoknak alkalmat nyújtanak nyelvünk megtanulására.

+ (Stéger tenorista hazánkia), ki a szini pályáról lelépven, állandó lakhelyéül Polyságot választotta, mielőtt végképp nyugalomba lépne, színházunknál vendég szerepelt fog. Ha jól értesültünk, tiszser lép föl.

△ (A pesti német színház igazgatóságát) a várostanács a nevezett intézet egyik tagjára Alsdorf Adolfra bizta. A folyamodások közt volt Stéger hazánkiaé is, ki bizonyosan megnyerte volna ez állomást, hanem folyamodását a benyújtás után csakhamar visszavette. Mint fentebb irtuk, nemsokára a magyar nemzeti színházban, melly őt föl- és nagygyá nevelte, fogja megkezdeni vendég szereplését.

+ (Szilágyi Béláné asszonyt), a n. színházi igazgatóság, mint halljuk, csak aprilisig szerződteté, s addig is azon feltétel mellett, hogy ez idő alatt minden tehetséges próbálkozót fölléptet, s ha közöttük a népszinműi szakmára alkalmas egyén akad, azt fogja állandóan szerződtetni. E fölléptetés először is Molnár-Hetényi Laura asszony vendég szereplésével fog megkezdődni, ki a „Szép juhász“, „Csikós“ és „Szökött katona“ népszinművekben lép föl.

+ (Hányszor adták már szinpadunkon az „Észak csillagát?“) A „Hf.“ szerint mult szombaton már 52-szer került színre, s mégis a ház csak ugy megtelt, mint első adatásakor. — Azt is érdekes volna tudni: hányszor adták már a „Hunyady Lászlót?“ Akkor egyuttal azt is tudnók, hányszor hitták már ki e darabban Erkel Ferenczet; mert mi csak egy esetre emlékszünk, hogy ki nem hitták.

+ (Molnár szinigazgató fölhívása.) Szerencsés levén a balaton-füredi színházat a jövő 1860-iki nyári szakra megnyerni, melly időn át a közönségnek a szini előadásokon kívül érdekes időöltéseket kívánok szerezni, — ugyanis hetenkint egyszer az esti s éta alkalmával a Balaton taván — a sétatér alatt — csónakokon, válogatott négyes-quartett-dalokat akarok énekelteni, — e végből tehát tört mostani dalkaromat megerősítendő — fölhívom a vidék színészeit, kik erős, kiképzett szép hanggal bírnak s ohajtásuk lenne, engem e vállalatban segíteni, tudassák velem szándékukat s feltételeiket bérmentes leveleikben. — Kelt Miskolczon, okt. 15. 1859. Molnár György szinigazgató.

+ (A holozsvári színházat) hir szerint jövő tavasszal egészen át fogják építeni.

+ (Főváraink nagy része), írja a „M. S.“ s különösen azok, kik egykor jelentékeny szerepet vittek, s kik eddig állandó Bécsben tartózkodásukkal a székváros fényét oly nagy mértékben emelték, állandó lakásukat Pestre tendik át, hogy erkölcsi s anyagi állásuk sulyával s nagy vagyonukhoz illő fényes háztartásaikkal hazájuk fővárosának jelentőségét emeljék. Vajha megtörténnék az, minek már rég kellett volna történnie.

— (A tárogató ügyében.) B.-Gyarmat, okt. 24. A tárogatóról levén szó, szerencsésnek vallom magamat, hogy annak bús, de lelkesítő hangjait életemben én is hallottam. Ha jól emlékezem, 1825-ben, midőn néhai gróf Keglevich Gábor szeretett főispánunk installatiójára, Nógrádmegyénk számos nemessége, Gyürky Pál akkori első alispánunk fő, és négy főszolgabíránknak alvezérlete alatt banderiumkint lóra ült, az ünnepélyeknek estéin, Sz.-Iványi Anzelm, akkori főszolgabíránk udvarán szólt az. — Kié volt? ki fujta azt? nem tudom, mert akkor több látnivaló után járván, annak csak bús, de lelkes hangjait hallottam. — Azok mégis, kik nevezett volt főszolgabíránkkal közelebbi egybeköttetésben voltak, nem hiszem, hogy e hangokra vissza ne emlékezzenek, s remélem, egy vagy más közölök tudni is fogja, kié volt, ki fujta azt? s létezik-e az és hol jelenleg? — és ha igen, reményem az is, hogy gr. Fáy István ur szavára felelnek. — *Kalmár István.*

+ (Egy művész hazánkfának halála külföldön.) A lapokban a következő sorokat olvastuk: Egy derék hazánkfia haláláról értesülünk, ki régóta külföldön élt a művészeteknek, Firencében, „a virágok városában,” mint a híres képiró Markó tanítványa. Ez Szilassy Géza, ki tíz év előtt becses közleményeket irt a divatlapokba, s közelebbi nemesszivőségének lón áldozata. Egy, az Arno vizébe fult gyermeket akart megmenteni, s miután az nem sikerült, hulláját három óráig keresé a habok közt. E miatt meghült, beteg lett és meghalt. Markó fényesen temetteté el e kedves tanítványát, s mint halljuk, festvényeit Pestre fogja szállíttatni, hogy itt azokból kiállítás rendeztessék, s az eladottakból legyen fedezve az elhalt festész hátramaradt fizetnivalója. Szép tájképei bizonyosan el fognak kelni, annál inkább, mivel ez ügyben az elhunyt előkelő családja sokat tehet. — Egy csinos tájképe a jelen havi műtárlatban is szemlélhető.

+ (Mit ír rólunk Kutzner J. G.?) A „P. N.” többször idéz egyes helyeket német írók munkáiból s német lapokból, mellyek hazánk viszonyait nagyon furcsa színben tüntetik föl. Ilyen következő is, mit Kutzner J. G. mult évben megjelent „Geographische Bilder” című nagy műve 166-ik lapján Magyarországról ír: „A termékeny ország legnagyobb részét, mint mondtuk, még mindig úgy, mint Attila s a hunok korában vadlovak és csordák legelőjeül használják. Az alacsony sánczokkal bekerített, kis számú hun táborhelyet szintolly gyéren elszórt kisebb nagyobb falvak foglalják el; s az egész különbség csak az, hogy a mozgó táborhelyek állandókká lettek. A nép is ugyanaz maradt, utálja a munkát és haladást, szégyennek tartja a dolgozást, azért csak is örökös szolgák (Leibeigene) dolgoznak.” — Ha tudós Kutzner uram Magyarországra jőne, akkor még elhinnék, hogy nem csak vad ló van hazánkban.

⊙ (Tíz mássa ezüst-küldemény) érkezett ismét Hamburgból Bécsbe, a hitelintézet számára, okt. 21-én.

⊙ (Égi-háboru október végén.) Mult kedden, okt. 23-án, reggeli 5 óra után, Pesten nagy szélvész és eső támadt, mellyet távoli erős menydörgés kísért. A vihar nem volt általános, s a Sz.-Gellért-hegy fölött jöven át Pest fölé, Soroksár felé huzódott el. Ha igaz, mit a vén asszonyok kalendáriuma ebből jósol: akkor ez évben nem lesz tél, hanem csak 1860-ki jan. 1-vel fog az elkezdődni. Ennek tán senki sem örülne úgy, mint a Dunagőzhajótársulat, mellynek tavaly annyi vesztesége volt.

+ (A szájjal nemcsak enni lehet.) Sopronban egy csudán látható, ki kezek és lábak nélkül született s mégis igen ügyesen varr és himez — szájjával.

△ (Pest szépe.) A pesti építészeti hivatal tervet készített, melly szerint a Lloyd-épület s lánchíd előtti tér, mintegy ligetkertté lenne átalakítandó; a lánchíd és Nákó-ház előtti közön egy kutnak hagynak helyet. Hát a fel-Dunasort mikor fogják kikövezni, avagy szintén fiakkal beültetni s végre megszüntetni az egészségnak olly veszélyes port, melly onnét minden szellebberre fölemelkedik, s a közel utcákat csaknem lakhatlanná teszi?

△ (A huszonnégy uju ember.) Liptóme gyében, Liskófalván, él egy paraszt, kinek mindegyik kezén és lábán 6 és így összesen 24 uja van.

— (A hajdani pecsovics-párt) elnevezésének apja, Pecsovics Ferencz faddi közbirtokos Tolnában, s báró Sina nyugalmazott tisztartója, oct. 22-én élte 66 évében meghalt. A hajdani megyei élet küzdelmeiben e név nagy hírhedtségre tett szert.

+ (Kérvény az olasz nyelv mellett.) A trieszti lakosság nagy száma okt. 14-én kérvényt adott be a községtanácsához, mellyben kéretik, hogy a gymnásiumba az olasz nyelv hozassék be tanyelvül.

+ (Óriásnő.) Bécsben jelenleg egy 17 éves nő mutogatja magát, ki még az óriás Murphinál is nagyobb.

+ (A „l'Eco della Venezia”) című milanói lapnak postán szállítása az egész birodalomban eltiltatott.

+ (Egyiptomi csapás Antwerpenben.) E város és környéke annyira el van borítva a kérészekről, hogy az emberek még lélekezni is alig mernek, beszélni pedig, vagy az utcán tátott szájjal bámulni, épen nem tanácsos.

△ (Földrengés.) Perjamason okt. 17-én délelőtt féltizenegy óraker jelentékeny földrengés tapasztaltak, hogy a butorok inogtak s ropogtak eresztékeikben, a takaréktűzhelyeken (a hol t. i. netán épen volt) a levest csaknem kiönté a fazékból, néhol a képek leestek a falról; a boltokban a cukor-süvegek, palaczkok, lepotyogtak a polcra, egy a szabadban állott eketalysiga több arasznyira tova gurult; e mellett az időjárás szeles, de derült volt. — Lovrinban ugyanaz nap délelőtt 11 óraker szintén földingást észleltek, több kémény bedől s a függő s álló házneműek jelentékeny mozgásba jöttek. — Mindkét helyen földalatti dörögés volt hallható s megelőzőleg a madarak nyugtalanul röpködtek szerteszét, a háziállatok olly lármát csaptak, mintha valamely ragadozó állat körmei fenyegették volna őket.

△ (A Biharhegység.) A tulajdonképi Biharhegység fevölgyei felsőréseivel, mintegy 25 négyszegmértöldet foglal el, tehát akkora mint Szász-Altenburg hercezség. Ezt mind erdő borítja, kivéve a hegytetőket, mellyek fátlanok s legelőül szolgálnak, és az erdőben néhol elterülő legelőket. A kopár tetőkön csak itt-ott van egy pásztorgalyiba, mellyben csak hat hétig lakik a pásztor, mert e kopár tetőket leginkább csak juh- s disznó- és néha marhalegelőül is használják, azért az itt üzött tejjgazdaság vagyis sajtkészítés a juhok által áll fenn. Ez elhagyott vidékeken a vadállatok, u. m. medvék, farkasok stb. annyira elszaporodtak, hogy a nevezett területen a legelő borjuk 3 százaléka és a juhok öt százaléka esik áldozatul. — A Biharhegység magyarországi oldala 102,000 hold erdőt foglal magában, mi az erdélyi oldallal együtt 200,000 holdat tesz ki. Ennek mintegy kétötöde őserdő. — A belényesi uradalomhoz tartozó 84,883 hold erdőség távolról sem hoz annyit, mennyi adót attól fizetni kell; mert itt a fának nincsen ára. Ugyanis ott az erdőn a lábán egy öl puhafa 10 krért, a keményfa pedig 30 krért kapható!! Ez erdőben 12 fűrészmalom áll és feldolgozik a mennyit csak bír, a miért nem fizet többet, mint évenként 2—300 ujftot!! Miért ez olcsóság? mert a környéken mindenütt sok a fa és mert a vitelbér drága. Így a belényesi erdőből egy öl fának csak vitelért, a 10 mfdre fekvő Nagyváradig 10 pftot kell fizetni — holott Nagyváradon a városban 12—13 fton lehet ölét kapni. Legjelentékenyebb jövedelmi ága az erdőnek a makk, melly minden 3—4 évben két három ezer forintot hajt. — A rézbányai erdő részben kissé mégis jobban megy. Itt egy bánya 5368 hold erdőtől 400 ft., egy fűrészmalom pedig 26 ft. évbért fizet. Ezenkívül az erdőből számos faszindelyt, hordódongát s egyéb kádárfát, szitakérget, abroncsot vágnak s Nagyváradra s az országba tovább viszik. A Biharhegység erdélyi részében e viszonyok tetemesen jobbak; mert a számos folyók a szállítást olcsóbbá teszik.

+ (Nagy-Szebenben az országos tébolyda) építését már megkezdték. Valószínűleg előbb el fog a készülni, mint a lipótmezei Budán.

⊙ (Fehér nyul.) Gr. Nostitz Hugo Csehországban aug. 17-én fehér nyulat lőtt, mellynek nyaka, melle, hasa s mindnégy lába hófehér, két füle, háta, feje pedig fehéresszürke volt.

△ (Léghajózás.) Uj-Yorkban már készítik azon léghajót, mellyen Amerikából Európába fognak át légesónakázni. Lowe Calincourt ur a maga költségén készített, s nemsokára teljesen be lesz fejezve, s hét utast fog magába fölvenni. Gömbjének átmérője 130 láb s elbír 450 mázsa súlyt, a maga súlyát is ide számítva. A kerek hajó, mellyben az utasok foglalnak helyet, 20 láb körületű, 4 láb mélységű, el lesz látva 15 láb hosszú függönyökkel, mellyek fölülről a gömb hálózatának vaskarikájáról lógnak le, úgy hogy az utasok, ha akarják, nap, szél, eső stb. ellen teljesen védve lesznek. Lesz a hajóban kályha is, mellyet mészlóts által kifejelett meleggel s nem tűzzel fognak fűteni, mi hamar gyuladást okozhatna. E kályhában egyszersmind kávét s ételt főzni is akarnak. E hajó alatt csügg egy mentőcsónak, 7 láb hosszú, 4 láb széles, vitorlával s egy négy löerejű kis gőzgéppel.

⊙ (A vontcsövü ágyu régi dolog.) A németeknek megvan az a természetük, hogy minden fontosabb találmányt tőlök eredetnek akarnak elhíttetni. Így járt a vontcsövü ágyu is, mellyel a francziák Magentánál és Solferinonál dolgoztak. Egy müncheni újság állítja, hogy a vontcsövü ágyut egy müncheni tudós még 1824-ben találta fel s következőleg ez ágyunak egy példánya valahol a müncheni muzeumokban vagy fegyvertárakban okvetlen megvan, csak keresni kell. A nevezett müncheni lap erre merengéseknek adja magát, s többek közt úgy okoskodik: mi lett volna akkor, ha a nevezett tudós ez ágyut 20 évvel előbb találja fel, vagy 1794-ben!? Bizonyos, hogy akkor vagy I. Napoleon sem hajthatta volna járma alá nagy Németországot, vagy Németország hódította volna meg a világot! Igen vontcsövü okoskodás, de, fájdalom — elkészt.

Levelezés.

Ersekujvár (Nyitra), szeptember végén. (Meggzóalás. A szellemi élet. az anyagi emelkedés. Lótenyészítés. Régiség.) Feltűnő valóban, hogy országunk számos, még népesebb városai közül is némelyek olly ritkán vagy épen nem említettnek a hírlapokban, még ha adja is elő bennök valami magát, mi az olvasó-közönséget érdekelhetné, ha találtatik is bennök valami, minek köztudomásra jutása hasznot hajtana a tudományoknak, fényt derítvén némi homályos adatokra, vagy legalább az iparos világot, a gabonatermelő, marhatermesztő gazdát illetőleg előnyös volna. Ezen lanyhaságot leginkább e városok lakosainak tulajdonitom vétkül, kik gazdaságuk, hivatalaik köréből fennmaradt szabad idejüket more patrio inkább elhenyélik, semhogy a közügynek egy kis szolgálatot tennének „ismertesse meg ezt vagy amazt, a kit érdekel” gondolván könnyelműen magukban. Ilyen város Ersekujvár is, mellyről mikor olvastam legyen huzamosb idő óta valamit a hírlapokban, nem is emlékszem, pedig van ám benne számos előkelő egyéniség: lelkész, szerzetes, hivatalnok, tanító, magánbirtokos, kereskedő, kik közül valamelyiknek csak eszébe juthatna hébe-korba megszólalni, ha mindjárt csak e mezőváros heti üzletéről is, midőn terjedelmes gabonavásárait illetőleg irányt adhatna az egész környéknek. — De nem szándokom korholni az e helybeli becses lakosokat, hanem inkább az itteni rövid tartózkodásom alatt gyűjtött tapasztalatom közzétételével őket a tények részletes megírására, illy értesítések folytatására, s gyakoribb felszólalásra a közügy érdekében serkenteni, ösztönözni.

Van e városnak — hogy szellemi tárgygyal kezdjem meg értesitésemet — csinos kis casinója, mellyben a bizottmányi s szép számú rendes tagok nevei aranyozott keretben diszlenek; de vajmi sajnós, hogy maguk a tagok csak igen gyéren látogatják s az olvasó asztalon a szinte szép számú magyar

és német lapok majd haszontalan hevernek. — Van továbbá az ugyanezen casinóval egybekötött szálloda nagy terében rögtönzött *színhása* is, melyben pár nap óta Kétszery szintársulata, ítéletem szerint meglehetősen jól szerepel, mely iránt — kívánatos volna, hogy a népség nagyobb részvétet tanúsítson, nehogy ennek hiányában a jámbor tovább vonulni kényességét szerencsét próbáljék. — Ide tartozik még a szellemi művelődés első tényezőiről, az *iskolákról* is valamit szólni: a város néhány év előtt aránylag tetemes áldozatot tett, mintegy 50 ezer pftot adományozván, hogy algyimnasiumot alapítson, mely létre is jött volt, de a tanügy új szervezése következtében nem telvén ki a szükséges költségek, ismét megszűnt létezni, ha tőkéje szaporodandik, realtanodának adandó helyet. Hogy az elemi főiskolán kívül még négy vagy öt népiskolát (Trivialschule) tart fenn, melyekben nagybárra a magyar a tannyelv, csak becsületére válik e városbeli lakosságának s képviselőinek, mire nézve most tehát az illető hatóság szent feladata arra ügyelni, hogy a nép jó szándékát s áldozatkészségét kellő siker koronázza s ne legyen ok egyrésztől lanyha s elnéző másrésztől felületes és hanyag eljárás miatt panaszt emelni. Vajjon van-e ez iskoláknak külön vagy együttes *könyvtára*, millyenre minden tanintézetnek elkerülhetlen szüksége van, midőn a tanítónak szintugy, mint a tanoncoknak folyvást kell tanulnia, nem jutott tudomásomra, de meg magyok győződve, hogy nem léteben, ha valaki ez érdemben indítványt terjeszt elő a városi tanácsnak, ez illyent előteremteni legsürgősebb teendői közé számítandja, más források hiányában az iskolapénzek egy részét szentelhetvén e célra.

Midőn a városkormány belserveszetének s a lakosok állapotának részletes vázlatát s jövedelemforrásainak ismertetését mellőzöm, nem hagyhatom érintetlenül azon tényállást, mellyel fogva leginkább jelenlegi polgármesterének hathatós közremunkálása által a község jövedelme pár esztendő óta majdnem megkettőztetett, előbbi adósságának nagyobb része letörlesztetett, több tekintetben észrevehető javítás eszközöltetett, mit kevés városról lehet elmondani. Ha e haladás, mit még a mellette épült vasuti állomás nem csekély műhelyeivel és számos munkásaival is nevel, illy arányban folytattatik, mint jelenleg, Érsekújvár egykét évtized mulva a jelentékenyebb városok sorába fog lépni, kivált ha vagyonos iparüzők, gyárosok, egyben kívül az üzletüknek kedvező Nyitrafolyam jótékonyágát, hasznavehetőségét is elismerve itt megtelepednek s nagyobb szerű vállalatokba bocsátkoznak, mire nézve a derék embereket ideje korán figyelmeztetni, e városba edesgetni, tán nem volna felesleges.

Hogy a fennidézett színház említésén kívül még valami újságot mondjak, felhozom a magas kormány dícserejére, miszerint amaz intézkedés következtében, mellyel fogva a lótenyésztők buzdítására az ország különféle vidékein jutalom-osztás tételni rendeltetett, illyennek itt f. hó 19-dikén szemtanuja voltam. A szép számú lovak közt a magasabb 20 és 14, valamint pár 6 aranyos jutalomban is — érsekújváriak voltak szerencsések részesülni, mi ha tekintetbe vesszük, hogy e vidék inkább gabnatermelésre, mintsem marhatenyésztésre alkalmas, kissé különösnek is látszik.

Záróképpen van szerencsém a tisztelt közönséget az e város kebelében tett régiségbuvárlatom egy kis eredményéről is értesíteni, mi annál nagyobb örömmre szolgál, minthogy alkalmasint én vagyok az első, ki e pár régiséget megismerteti, különben nem heverne az itt elhanyagolva, hanem a magyar nemzeti Múzeum valamelyik csarnokában foglalna helyet, ha talán csekélyebb értékű is, mit egyébiránt a szakértők fognak megítélni. Áll pedig az három régi sarkóból, mellyek az itteni uradalmi malom oldalába befalazták s az egyik egészen olvashatlan, a másik kettő bár hasadt, még meglehetősen jól kivehető felirattal van ellátva, illy alakokban s következő szöveggel:

Az egyik:

C. IVLLO
NOVSVE
... *) LEG IA V
CL SECVN
DINAE C
OIVGI ET
SIBI VIVO
FECIT.

A másik:

M. FVFICI OMFII
VEL MARCELLO
AQVIL
9 LEG. T. ADIPF
VIPIA AVITA
CONIU
ET VVFCIA
MARCELLINA
FILIA
H. 9 F 9 C.

Ezen hajdani emlékek mellett talán a következő két újabbkori felirat ugyanazon kettős épület két különböző ajtaja felett is megérdemli az említést, már csak azért is, mert egyértelműek levén, a keltük idejében hazánkban egyaránt, sőt gyakran párhuzamosan divatozott két nyelvre emlékeztet:

- 1) Eripuit Princeps Primas a Rudna Ruinae
1827.
- 2) Engemet a kornak rágó foga földre terített,
Uj lételt Herczeg Rudnay Sándor adott.
1827.

*) A pontok hiányt, olvashatlan helyet jelentenek a kőben.

N.

Lapunk mai száma a Kazinczy-ünnepély tekintetéből esütörtökön okt. 27-én adatott ki.

A Vasárnapi Ujság és Politikai Ujdonságok előfizetési díja egy negyedévre . . . . . 2 ft. 50 kr. ujpénz.
A Vasárnapi Ujság és Magyar Sajtó előfizetési díja egy negyedévre . . . . . 5 „ — „

Kiadó-tulajdonos Heckenast Gusztáv. — Nyomatja Landerer es Heckenast, egyetem-utca 4. szám alatt Pesten.

Egyveleg.

+ (Hogy lehet a bor- és gyümölcsfoltokat selyemkelmékből és vászonneműből kivenni?) Egy darab jóféle szappant apróra vakarunk, és kevés esővizben sűrű péppé főzvé, bekenjük vele a pecsétes helyeket, s kevés finomra reszelt hamuzsirt szórunk rá. Ezután az illető kelmét kiterítjük, és 24 óráig így hagyjuk állani. Ha megszáradt, esővízzel meglocsoljuk és kimossuk. Erre a pecsétek elenyésznek.

+ (A haját tartósan göndörre tenni.) A hajnak gyakori felsütése vassal káros következményeket szülhet, s a mellett nincs is erre mindig alkalom. Ajánlják tehát a következő módot a nevezett célra: Egy tojás fehéré, egy lat finomra tört fehér cukor és egy evőkanálnyi fehérbor veendő s belőle kenőcs készítenőd. A haj e kenőccsel este lefekvéskor bekenetik és papiros-tekercekkel folsodortatik. Divatlapjainkból tanultuk e göndörítő szert.

+ (Uj nemű intézet.) Londonban koldusképző-intézetet nyitottak olly jó madarak számára, kik mindennapi kenyerőket nem szeretik munkával keresni. Haladunk!

⊙ (Ausztriában egy vidéki színigazgató), jelenlegi pénzzavarában sajátos mentőmódot talált ki, hogy színészeit havidijai elmaradásáért kártalanítsa. A színészeknek ugyanis 10 ftról szóló részvény-jegyeket adott, melyeket azok, ha akadt kegyes pártfogó, néhány forintért eladtak. Az illy részvény birtokosa szabadon bejárhat a színházba s mindannyiszor ráírják jegye hátára, hogy mennyit kellett volna fizetni, mikor aztán a 10 ft. letelik, a jegy érvényessége is megszűnik.

+ (A méh szurása ellen) leghathatós óvszerül a konyhasót ajánlják. Ezt vízben föl kell olvasztani, s a szurás helyét vele megnedvesíteni. Azon esetben is, ha történetesen ivás közben darazst nyeltünk le, s az nyeldekülönket megszurta, legjobb sósvizet és pedig gyakrabban inni.

Színházi napló.

Péntek, okt. 21. „Gauthier Margit.“ A czimszerepben Prielle Kornélia szokott szép sikerrel s finom felfogással szerepelt.

Szombat, okt. 22. Fűredi javára, másodsor: „A windsori vignék.“ Vig-opera 3 felv. Zenéje Nicolaitól. A jutalmazottat kiléptekor szokás szerint zajos tapsokkal fogadta a nagyszámú közönség. Meg is érdemlette. Az előadás jelesen ment. E szép dalmű bizonyára sokáig megtartandja vonzerejét. Ezuttal énekeseink játéka is, mely e darabban igen fő dolog, sokkal kielégítőbb volt.

Vasárnap, okt. 23. „Szökött katoná.“ Eredeti népszínmű 3 felv. Szilágyi B.-né, mint szerződött tag Julcsa szerepében lépett föl.

Hétfő, okt. 24. Tóth József javára, új szereposztással először: „III. Richárd király.“ Szomorujáték 5 felv. Shakespearétól.

Kedd, okt. 25. „Ilka és a hussártoborzó.“ Eredeti opera 3 felv. Zenéjét szerző Doppler Ferencz.

Szerda, okt. 26. Suck Róza k. a. gordonkaművész nő hangversenye. Ezt megelőzte: „Apát heres.“ Vigjáték 2 felv. Irták Scribe és Vanderburch.

HETI NAPTÁR.

Hó- és hetinap	Katholik. és Protest. naptár	Gör.-oros naptár	☉ Nap-		Izraelit. naptár	☾ Hold-	
			kelet	nyug.		kelet	nyug.
Oktober — November			Okt. (ó)		March.		
30 Vasárnap	B 20 Klaud.	B 19 Luc	18 D 20 Luk	6 40	4 47	2 (ram	11 51 7 30
31 Hétfő	Farkas püsp.	Ref. em	19 Joel prof.	6 42	4 46	3 B. Abi.	0 52 8 37
1 Kedd	Mindszent	Mindsz.	20 Arthem.	6 43	4 44	4	1 6 9 43
2 Szerda	Halottak em.	Tobias	21 Hilár	6 45	4 43	5 Abad.	1 28 10 51
3 Csütört.	Hubert püsp.	Sylvia	22 Albertin	6 47	4 41	6 Bt. Jer.	1 48 11 58
4 Péntek	B. Károly M.	Blandin.	23 Jakab ap.	6 48	4 40	7 (elpasz	2 5 * *
5 Szomb.	Imre herczeg	Imre	24 Arethas	6 49	4 39	8 S. Ah.	2 21 1 5
Holdnegyed: ☾ Első negyed 2-án 5 óra 35 perczkor délután.							

TARTALOM.

Üljünk évszázados ünnepet! F. M. — Kazinczy Ferencz rövid életrajza. P. — Kazinczy Ferencz emlékezete. Tóth Kálmán. — Hódolat Kazinczynak (allegoriái kép Rohn A. rajza után). — Kazinczy Ferencz érdemei (Kölcsey emlékbeszéde). — Kazinczy Ferencz napja Pesten s a vidéken. — Az utolsó budai basa (folyt.) Jókai Mór. — A növényélet külső tényezői (folyt.). — Tarház: Plank Ferencz régiséggyűjteménye Pesten. Irodalom és művészet. Ipar, gazdaság, kereskedelem. Mi újság? Levelezés: Érsekújvár. Egyveleg. Színházi napló. Heti naptár.

A Pollt. Ujdonságok 43. számának főtartalma: Előleges hírek a zürichi békéről. — A bécsi miniszterváltozás jelentősége. — Protestáns egyházi ügy: A dunántúli hely. hitv. egyházkerület közgyűlése. — Heti krónika. — Tárca: Az „Iparosok lapja.“ — Válasz a m. biztosító-társaság érdekében Zákány. — Vidéki közlemények: Brassó, Miskolcz, Sárköz-Ujlak stb. Rendes rovatok.

Felelős szerkesztő: Pákh Albert (lak. uri-utca 12. sz.)